

Ewaluacja instrumentu RLKS
w województwie zachodniopomorskim
w latach 2014-2020

STOWARZYSZENIE „WIR” – WIEJSKA
INICJATYWA ROZWOJU
RAPORT KOŃCOWY

Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska-Zdrenka
TORUŃ, PAŹDZIERNIK 2022|

Spis treści

1. Streszczenie	3
2. Przedmiot badania. Cele i zakres badania	4
3. Metodologia badania i opis realizacji badania	5
4. Wyniki badania	6
4.1. Ocena wpływu na główny cel LSR	6
4.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny.....	17
4.3. Przedsiębiorczość	20
4.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	24
4.5. Grupy defaworyzowane	28
4.6. Innowacyjność.....	34
4.7. Projekty współpracy	36
4.8. Ocena funkcjonowania LGD	38
4.9. Ocena procesu wdrażania	41
4.10. Wartość dodana podejścia LEADER.....	43
5. Odpowiedzi na pytania badawcze.....	46
6. Wnioski i rekomendacje	53
Spis tabel i wykresów.....	55
Załączniki. Narzędzia badawcze	57
Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI).....	57
LGD (IDI)	64

Wykaz skrótów

APS – aktywna polityka społeczna

DR – analiza danych zastanych (desk research)

CATI – wywiady telefoniczne (computer assisted telephone interviews)

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

IDI – indywidualny wywiad pogłębiony (in-depth interview)

JST – jednostka samorządu terytorialnego

LGD – Lokalna Grupa Działania

LSR – Lokalna Strategia Rozwoju

OP – Oś Priorytetowa

PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

RLKS – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność

ZR – zrównoważony rozwój

1. Streszczenie

Niniejszy raport zawiera wyniki ewaluacji realizacji Lokalnej Strategii Działania przez Stowarzyszenie „WIR” - Wiejska Inicjatywa Rozwoju

Podstawy źródłowe badania to:

- dane zastane: sprawozdanie finansowe i rzeczowe LGD, Lokalna Strategia Rozwoju, dokumenty LGD (statut, regulaminy, ogłoszenia o naborach, itp.)
- dane zastane: statystyki publiczne
- wywiady kwestionariuszowe z mieszkańcami, z uwzględnieniem beneficjentów działań realizowanych na obszarze LSR
- wywiady indywidualne pogłębione z przedstawicielami LGD (Rady, Zarządu, Biura).

Badanie empiryczne realizowano w 2021 roku.

Raport uporządkowano tematycznie zgodnie z wytycznymi ministerialnymi, tj. w dziesięć działów:

- Ocena wpływu na główny cel LSR
- Ocena wpływu LSR na kapitał społeczny
- Ocena wpływu LSR na przedsiębiorczość
- Ocena wpływu LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe
- Ocena wpływu LSR na grupy defaworyzowane
- Poziom innowacyjności realizowanych działań
- Projekty współpracy
- Ocena funkcjonowania LGD
- Ocena procesu wdrażania LSR
- Wartość dodana podejścia LEADER

Raport zawiera także zbiorcze zestawienie odpowiedzi na postawione pytania badawcze, wnioski i rekomendacje, które będą przedmiotem dalszych konsultacji społecznych oraz wykorzystane narzędzia badawcze.

2. Przedmiot badania. Cele i zakres badania

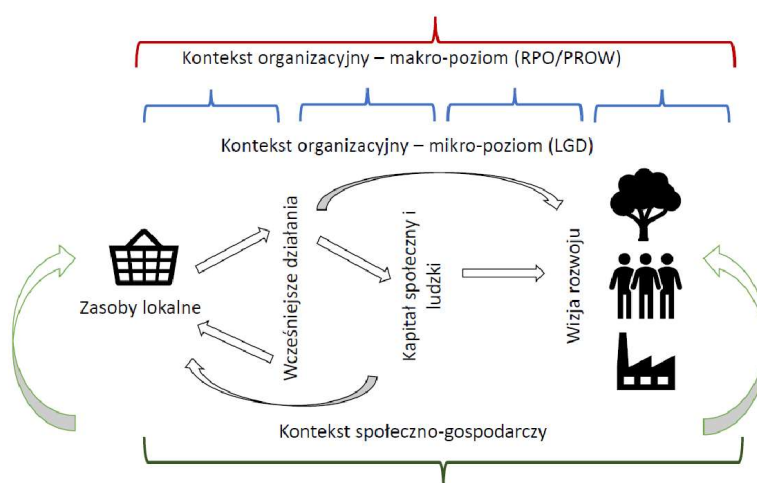
Przedmiotem badania jest instrument terytorialny Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Celem RLKS jest zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, zwiększenie potencjału gospodarczego oraz aktywności społecznej i zawodowej na obszarach problemowych objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju (LSR). Działania podejmowane w ramach RLKS mają służyć zaktywizowaniu lokalnych społeczności w zakresie kreowania i podejmowania przez nie różnego rodzaju inicjatyw oddolnych i umożliwią podniesienie zdolności do budowania kapitału społecznego, który jest znaczącym czynnikiem w kontekście poprawy konkurencyjności obszarów, na których brakuje miejsc pracy, pogarszają się warunki życia i kumulują się inne problemy społeczne.

Rozwój lokalny kierowany jest przez LGD, składające się z osób reprezentujących lokalne społeczno-gospodarcze interesy publiczne i prywatne.

Ocena sposobu wdrożenia i stosowania instrumentu RLKS powinna być dokonana z uwzględnieniem pełnego kontekstu: **organizacyjnego** (na poziomie LGD), **społeczno-gospodarczego** (specyfiki i możliwości rozwojowych na danym obszarze, w tym poziomu wykluczenia społecznego), **poziomu kapitału danej społeczności** (w postaci kapitału ludzkiego, społecznego, w tym wcześniejszych doświadczeń aktywizacyjnych i działania na rzecz społeczności owocujących poczuciem sprawstwa), **poziomu świadomości społecznej**, w szczególności **wizji rozwoju** (gospodarczego, społecznego i ekologicznego) oraz powiązania tych sfer. Podejście to obrazuje poniższy rysunek (rys. 1).

Przyjmujemy przy tym, że kontekst organizacyjny na poziomie programowym jest względnie sztywny, natomiast może być różny na poziomie poszczególnych LGD (założenia RLKS mogą być różnie realizowane). Kontekst społeczno-gospodarczy wpływa z jednej strony na kapitał ludzki (skale wykluczenia społecznego), ale z drugiej strony determinuje też wizję rozwojową (można założyć, że na obszarach, na których silnie odczuwane są ubóstwo i wykluczenie, częściej brane są pod uwagę aspekty gospodarcze i społeczne rozwoju, z mniejszą uwagą dla rozwoju ładu ekologicznego). Istotnym dopełnieniem opisu przypadku powinno być rozpoznanie sposobu gromadzenia wcześniejszych doświadczeń – te wpływają na poziom kapitału społecznego i ludzkiego, a ten na fazę wdrażania instrumentu RLKS.

Rysunek 1. Uwarunkowania wdrażania RLKS

Źródło: opracowanie własne

Przyjęcie powyższych założeń prowadzi do przyjęcia schematu badania, które realizowane będzie w porządku i w sposób, który pozwoli odnieść się do wszystkich powyższych kwestii. Odtworzony zostanie kontekst organizacyjny na poziomie makro (analiza dokumentów źródłowych), jak również

na poziomie mikro (sposób funkcjonowania LGD – wywiady LGD), odtworzenie kontekstu społecznego: uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru objętego RLKS (na podstawie analizy statystyk publicznych oraz wywiadów z JST) i zasobów społecznych i ludzkich (na podstawie wywiadów z mieszkańcami).

3. Metodologia badania i opis realizacji badania

W badaniu wykorzystane będą następujące metody badawcze:

1. Analiza dokumentów źródłowych (**desk research**)

Technika desk research polegająca na analizie danych zastanych, które przynoszą informacje ważne z perspektywy problematyki badania, lecz nie zostały wytworzone na jego potrzeby. Analiza obejmuje swoim zakresem:

- Dokumenty programowe,
- Dokumenty strategiczne,
- Dokumenty prawne regulujące rozwój lokalny i rewitalizację,
- Wytyczne, poradniki, podręczniki dla LGD,
- Analizy, raporty z ewaluacji dotyczących przedmiotu badania,
- Dokumentacja konkursowa, wypełnione karty oceny formalno-merytorycznej dla projektów z zakończoną oceną formalno-merytoryczną,
- Sprawozdania z realizacji Programu,
- Lokalna Strategia Rozwoju

Analiza dostarczy wiedzy umożliwiającej ocenę kontekstu organizacyjnego na poziomie makro i mikro.

2. **CATI/CAWI - z (potencjalnymi) wnioskodawcami i beneficjentami** - mieszkańcami regionu.

Zrealizowano 100 wywiadów telefonicznych z mieszkańcami obszaru. Materiały te uzupełniono o 80 kwestionariuszy wypełnionych on-line – w tym 76 zostało wypełnionych przez wnioskodawców. Badanie uzupełniające prowadzono z pomocą ankiety elektronicznej, biuro LGD przekazało link do ankiety osobom, które uczestniczyły w naborach do końca roku 2021. Pomiar elektroniczny został przeprowadzony z pomocą specjalistycznej platformy SomaLab, która umożliwia w pełni anonimowe (ale kontrolowalne) gromadzenie danych.

3. **IDI – z wybranymi celowo liderami lokalnymi z obszaru funkcjonowania LGD-ów**

Wywiady indywidualne pogłębione umożliwiają badanym formułowanie ocen wraz z ich uzasadnieniami. Pozwoliło to na ustalenie tych obszarów, które wymagały rekomendacji dotyczących przyszłej perspektywy finansowej.

Badaniem objęto 5 osób reprezentujących Zarząd LGD, Radę LGD i Biuro LGD.

4. Wyniki badania

4.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

Pytanie badawcze:

1. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

W Lokalnej Strategii Rozwoju przygotowanej z uwzględnieniem konsultacji społecznych wyróżniono dwa główne obszary problemowe, na których powinny koncentrować się działania LGD:

- Wzrost aktywności gospodarczej, innowacyjności i atrakcyjności przestrzennej obszaru z zachowaniem i ochroną wartości przyrodniczych i kulturowych
- Współpraca, integracja i odnowa dla zwiększenia tożsamości i więzi społecznych oraz poczucia bezpieczeństwa społecznego mieszkańców

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
Wysoka fluktuacja na rynku pracy Niski poziom przedsiębiorczości Nieliczne zakłady przetwórstwa rybnego	Wysoki poziom bezrobocia	Silna zależność od pomocy społecznej Ryzyko trwałego wyłączenia społecznego	Wzrost aktywności gospodarczej, innowacyjności i atrakcyjności przestrzennej obszaru z zachowaniem i ochroną wartości przyrodniczych i kulturowych	1.1. Wzrost innowacyjności gospodarki wpływający na zmniejszenie skutków bezrobocia obszaru	osoby fizyczne, osoby prawne rolnicy rybacy
Brak wcześniejszych inwestycji	Niewykorzystany potencjał turystyczny	Degradacja i niedostateczne wykorzystanie zasobów historyczno-przyrodniczych		1.2. Racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa historycznego obszaru	mieszkańcy w szczególności osoby z grupy defaworyzowanej, JST, parafie, NGO, rybacy, turyści, rolnicy, przedsiębiorcy
Deficyt usług publicznych i infrastruktury	Mała aktywność kulturalna i społeczna mieszkańców Problemy społeczne ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tej zjawisk		Współpraca, integracja i odnowa dla zwiększenia tożsamości i więzi społecznych oraz poczucia bezpieczeństwa społecznego mieszkańców	2.1. Wzrost aktywności i integracji oraz przeciwdziałanie marginalizacji społecznej	mieszkańcy w szczególności osoby z grup defaworyzowanych, NGO, grupy nieformalne, JST, instytucje kultury, turyści
	Brak aktywności sportowej			2.2. Zwiększenie aktywności sportowej i promocja zdrowego trybu życia	

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
	Brak tożsamości i więzi lokalnych			2.3.Promocja dziedzictwa lokalnego i obszaru objętego LSR	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie LSR

Niemal wszystkie operacje wykonano zgodnie z założonym budżetem. Wyjątkiem są tu pojedyncze przedsięwzięcia „wzrost innowacyjności gospodarki wpływający na zmniejszenie bezrobocia” i powiązany z tym wzrost aktywności i integracji oraz przeciwdziałania marginalizacji społecznej.

Tabela 2. Postęp finansowy

Opis	Przedsięwzięcie	Założony budżet 2020 r	Realizacja budżetu - kwoty przyznane (PLN) 2020 r	Realizacja budżetu (%) 2020	Założony budżet 2021 r	Realizacja budżetu - kwoty przyznane (PLN) 2021 r	Realizacja budżetu (%) 2021 r	Założony budżet na lata 2022-2023 (w %)
1. Wzrost aktywności gospodarczej, innowacyjności i atrakcyjności przestrzennej obszaru z zachowaniem i ochroną wartości przyrodniczych i kulturowych	1.1 Wzrost innowacyjności gospodarki wpływający na zmniejszenie skutków bezrobocia obszaru	7334650	3611524,95	49,24	8434650	4520762,42	53,60	23,0
	1.2 Racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa historycznego obszaru	2745669,92	2163720,94	78,80	2745669,92	2312247,73	84,21	0,1
2.2. Współpraca, integracja i odnowa dla zwiększenia tożsamości i więzi społecznych oraz poczucia bezpieczeństwa społecznego mieszkańców	2.1 Wzrost aktywności i integracji oraz przeciwdziałanie marginalizacji społecznej	3066171,6	1642194,08	53,56	5526172,60	2576615,82	46,63	35,0
	2.2 Zwiększenie aktywności sportowej i promocja zdrowego trybu życia	1991295,76	1470164,16	73,83	1993295,76	1550774,65	77,80	21,2
	2.3 Promocja dziedzictwa lokalnego i obszaru objętego LSR	491350,00	343753,55	69,96	504949,00	412948,75	81,78	30,3

Zdecydowana większość celów finansowych została osiągnięta w znaczącym stopniu. Szczególnie podkreślić można realizację celów 2.2. (Zwiększenie aktywności sportowej i promocja zdrowego trybu życia – pozostało do realizacji 21,2% wydatków w latach 2022-2023 i jest to zgodne z Planem działania – harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu) oraz działania podejmowane w ramach celu szczegółowego 2.3 (Promocja dziedzictwa lokalnego i obszaru objętego

LSR) – tu zrealizowano już 81,78% budżetu, a więc środki były wydawane skuteczniej niż zakładano (oczekiwano wydatków na poziomie 51,5%).

Odwrotnie jest w przypadku celu szczegółowego 1.2 (Racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa historycznego obszaru) – tu poziom realizacji budżetu (choć bardzo wysoki) jest niższy niż pierwotnie zakładano (powinien na koniec 2021 roku wynosić 99,9%). Należy jednak zauważyć, że ze względu na pandemię niemożliwa była realizacja wszystkich założonych przedsięwzięć (jak organizacja geocachingu, questów, w których miały brać udział osoby z grup defaworyzowanych) lub przedwczesna realizacja przy ograniczonych możliwościach docierania do mieszkańców oraz przesunięcie w czasie innych działań nie byłoby zasadne finansowo (jak publikacje podsumowujące działania LGD skierowane na wspieranie współpracy sektora publicznego z podmiotami społeczno-gospodarczym).

Na operacje realizowane w ramach celu szczegółowego 1.1 (Wzrost innowacyjności gospodarki wpływający na zmniejszenie skutków bezrobocia obszaru) do końca 2021 roku wydano 53,6% założonego budżetu. Na kolejne lata (2022-2023) przewidziano 35% budżetu, co wskazywałoby na pewne opóźnienie w wydatkowaniu środków (wskaźnik na koniec 2021 powinien wynosić 65%). Zmiana wyniku z nadwyżki finansowej i korekty budżetu, o czym świadczy fakt, że osiągnięto już (lub przekroczono) przyjęte wskaźniki rezultatu. Nie ma ryzyka, że do końca 2023 roku nie uda się zrealizować budżetu działając w przyjętym dotąd tempie. LGD wykazuje dużą aktywność w ogłaszaniu kolejnych naborów, które cieszą się dużym zainteresowaniem.

Podobny wniosek należy postawić w stosunku do wydatkowania środków w ramach realizacji celu 2.1 (Wzrost aktywności i integracji oraz przeciwdziałanie marginalizacji społecznej), chociaż w tym wypadku dystans między założonymi wcześniej wartościami i osiągniętymi jest większy. Jednak także tu nie ma ryzyka niezrealizowania budżetu, bowiem LGD już podjął działania i podpisał umowy pozwalające na skosumowanie dużej części pozostałego budżetu)

Zdecydowana większość wskaźników rezultatów już została zrealizowana lub na koniec 2021 roku były one na poziomie nie rodzącym żadnego ryzyka ich nieosiągnięcia. Do końca 2021 roku nie podjęto jeszcze (ale zaplanowano) działań, które pozwoliłyby na realizację takich wskaźników jak:

- 1.2 Liczba nakładu publikacji - podsumowujące działania LGD skierowane na wspieranie współpracy sektora publicznego z podmiotami społeczno-gospodarczym – mają to być 2 publikacje w nakładzie 500 sztuk; cel zostanie zrealizowany w związku z podjęciem projektu współpracy oraz planowanej konferencji podsumowującej realizację LSR
- 2.1.Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby – w 2022 roku zainicjowano projekt współpracy
- 2.1.Liczba godzin pracy wolontariuszy zaangażowanych w realizację operacji – realizacja projektu współpracy pozwoli na włączenie wolontariuszy i osiągnięcie założonego wskaźnika; można rozważyć udział wolontariuszy w organizacji konferencji podsumowującej realizację LSR
- 2.3.Liczba uczestników konferencji – wskaźnik nie mógłby być wcześniej zrealizowany wobec faktu, że obejmuje uczestników konferencji podsumowujące realizację LSR.

Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy

Wskaźnik rezultatu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
1.1 liczba utworzonych miejsc pracy	62	95,16	62	119,35
1.1. liczba przeszkolonych osób, która pozytywnie zakończyła szkolenie	300	87,00	300	109,00

Wskaźnik rezultatu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
1.1.Liczba utrzymanych miejsc pracy	190	0	190	81,53
1.2 Liczba przeszkolonych osób	35	114,29	35	114,29
1.2 Liczba nakładu publikacji	500	0	500	0
1.2 Wzrost liczby obiektów infrastruktury publicznej/ niepublicznej nowych lub przebudowanych, w tym z wykorzystaniem OZE	23	95,65	23	95,65
1.2 Liczba uczestników konkursów/ wydarzeń	140	65,71	140	125,00
1.2 Liczba osób z grup defaworyzowanych uczestniczących w geocachingu, questach	100	18,00	100	18,00
1.2 Liczba przeszkolonych osób	53	100	53	100,00
1.2 Liczba chronionych jezior/rzek	35	134,29	35	134,29
1.2 Liczba imprez zwiększających wiedzę historyczną	5	100,00	5	100,00
1.2 Liczba podmiotów (przedsiębiorców, osób podejmujących działalność, JST, NGO, PARAFIE), którym udzielono indywidualnego doradztwa	90	65,56	90	82,22
1.2 Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań	300	108,00	300	126,67
2.1 Liczba wydarzeń kulturalnych we wspartych obiektach infrastruktury kulturalnej	12	75,00	12	150,00
2.1.Liczba osób z grup defaworyzowanych uczestnicząca w projektach grantowych	640	119,53	640	144,69
2.1.Liczba godzin pracy wolontariuszy zaangażowanych w realizację operacji	3700	52,24	3700	64,16
2.1.Liczba osób przeszkolonych	562	96,09	562	96,09
2.1.Liczba projektów współpracy skierowanych do młodzieży grupa docelowa)	1	100	1	100
2.1.Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby	2	0	2	0
2.2.Liczba wydarzeń rekreacyjno-sportowych we wspartych obiektach infrastruktury sportowo-rekreacyjnej	25	68,00	25	100,00
2.2.Liczba osób z grup defaworyzowanych uczestnicząca w imprezach sportowo-rekreacyjnych	300	143,00	300	210,67

Wskaźnik rezultatu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
2.3.Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby	2	100	2	100,00
2.3.Liczba imprez promocyjno-informacyjnych	40	57,50	40	82,50
2.3.Liczba odwiedzin strony internetowej LGD	20 tys	107,62	20 tys	261,49
2.3.Liczba uczestników konferencji	140	57,14	140	57,14
2.3.Liczba uczestników konkursów	280	160,71	280	192,50
2.3.Liczba osób przeszkolonych	190	112,11	190	205,26
2.3.liczba przeszkolonych osób, która pozytywnie zakończyła szkolenie	200	90,00	200	156,50
2.3.Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań	300	58,00	300	100,33
2.3.Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa (JST, ngo, mieszkańcy)	80	63,75	80	83,75

Postęp rzeczowy mierzony wskaźnikami produktu jest bardzo wysoki. Średni poziom realizacji wynosił 91,7% na koniec 2021 roku i był wyższy o 12,6% od uśrednionego poziomu wskaźników produktu na koniec 2020 roku. Tempo osiągania wskaźników z roku na rok, przy wysokim poziomie aktywności samego LGD i dostępnych środkach na podjęcie działań w latach 2022-2023 pozwala postawić wniosek, że nie ma ryzyka niezrealizowania wskaźników produktu.

Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy

Wskaźnik produktu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
1.1.1.Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	10	60,00	12	83,33
1.1.2 Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	15	46,67	15	106,67
1.1.3Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	5	100	4	100
1.1.4Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	46	67,39	68	41,18
1.1.5 Liczba wydarzeń	21	80,95	21	90,48
1.1.6 Liczba wydarzeń	9	100,00	11	90,91
1.2.1Liczba wydarzeń	1	100	1	100
1.2.1Liczba publikacji	2	0	2	0

Wskaźnik produktu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
1.2.2.Liczba operacji związanych z powstaniem nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	13	100	13	100
1.2.2Liczba operacji związanych z przebudową przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	1	100	1	100
1.2.3 Liczba spotkań/ wydarzeń adresowanych do mieszkańców	7	71,43	7	85,71
1.2.3 Liczba innowacyjnych form poznania dziedzictwa	2	50,00	2	50,00
1.2.3 Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	53	100	53	100
1.2.4Liczba podmiotów wyposażonych w sprzęt do walki z kłusownictwem	2	100	2	100
1.2.4 Liczba obiektów wyposażonych w instalację odnawialnych źródeł energii	3		3	133,33
1.2.5Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim	7	71,43	7	114,29
2.1.1.Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	14	107,14	32	56,25
2.1.2liczba udzielonych grantów	62	74,19	62	98,39
2.1.2liczba szkoleń	40	107,50	40	107,50
2.1.2 liczba wydarzeń	75	68,00	75	88,00
2.1.3liczba udzielonych grantów	14	107,14	14	107,14
2.1.3 liczba wydarzeń	48	100,00	48	100,00
2.1.4liczba LGD biorących udział w projekcie współpracy	11	100	11	100
2.1.4Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1	100	1	100
2.1.5 Liczba zrealizowanych projektów współpracy	2	0	3	66,67
2.1.5 Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	1	0	1	100
2.2.1Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	34	64,71	34	91,18
2.2.1Liczba przebudowanych obiektów	6	100	6	100

Wskaźnik produktu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej				
2.2.2 Liczba spotkań/ wydarzeń adresowanych do mieszkańców	28	75,00	30	83,33
2.3.1 Liczba LGD biorących udział w projekcie regionalnym	3	100	3	100
2.3.1 Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1	100	1	100
2.3.2 Liczba LGD biorących udział w projekcie regionalnym	11	109,10	11	109,10
2.3.2 Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1	100	1	100
2.3.3 Liczba publikacji	3	33,33	3	66,67
2.3.3 Liczba spotów radiowych	3	100	3	100
2.3.3. Liczba artykułów prasowych	18	100	18	100
2.3.3 Liczba stron internetowych	1	100	1	100
2.3.3 Liczba dedykowanych zakładki dla beneficjentów	1	100	1	100
2.3.3 Liczba portali społecznościowych	1	100	1	100
2.3.3 Liczba ulotek informacyjnych	7	85,71	7	85,71
2.3.3. Liczba konferencji	2	50	2	50
2.3.3 Liczba kompletów materiałów informacyjno-promocyjnych	1	100	1	100
2.3.3. Liczba spotkań/ wydarzeń adresowanych do mieszkańców	14	71,43	14	85,71
2.3.3. Liczba kompletów gadżetów	3	66,67	3	100
2.3.3 Liczba edycji wydanych kalendarzy	6	66,67	7	85,71
2.3.3 Liczba wydarzeń	21	76,19	23	104,35
2.3.3 Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	115	125,22	115	138,26
2.3.3 Liczba badań ewaluacyjnych	5	60,00	5	80,00

W naborach do końca 2021 roku podpisano aż 294 umów. Bardzo chętnie po środki z LGD sięgali przedsiębiorcy (81 umów), ale także osoby fizyczne, do których kierowano działania związane ze zwiększaniem przedsiębiorczości (1.1.4) i sięgające po środki na rozwój przedsiębiorczości na terenach zależnych od rybactwa. Wysoką aktywnością wykazywały się także rozmaite zrzeszenia mieszkańców – zarówno formalne, jak i nieformalne – łącznie realizowały one aż 80 umów. Na tym tle nie dziwi, że po środki sięgały także często jednostki samorządu terytorialnego (75 umów). Zwraca

uwagę proporcjonalny udział trzech sektorów (publiczny, gospodarczy i społeczny) w sięganiu po środki przeznaczone na realizację LSR.

Badani przedstawiciele LGD potwierdzają, że nabory cieszą się bardzo wysokim zainteresowaniem: „Nabory zawsze spotykają się z dużym zainteresowaniem. Wcześniej udziałem w szkoleniach [których skutkiem jest na ogół złożenie aplikacji - SOMA] było zawsze kilkudziesięciu potencjalnych zainteresowanych, a ostatnio i zapotrzebowanie na szkolenia jest jeszcze większe, ale także słyszymy w ostatnim czasie to, że środki powinny być zdecydowanie wyższe [żeby zaspokoić lokalne potrzeby - SOMA]” [IDI5_2].

Dodatkowym skutkiem wzmożonego zainteresowania korzystaniem ze szkoleń dla potencjalnych beneficjentów jest coraz wyższa jakość składanych wniosków: „Wnioskodawcy przykładają większą uwagę do tego, w jaki sposób sporządzają tę dokumentację. Zależy im na pozyskaniu dofinansowania [...] Poza możliwością udziału w szkoleniach, mają też możliwość wystąpienia z zapytaniem, przyjscia na konsultację, umówienia się na spotkanie z pracownikami biura. To też wpływa na jakość aplikacji” [IDI5_1].

Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów

Przedsięwzięcie	beneficjent							razem
	Jednostka samorządu terytorialnego	Podmiot publiczny	Osoba fizyczna	Przedsiębiorca	Organizacja pozarządowa	Grupa nieformalna	Kościół, związek wyznaniowy	
1.1.1			16	34				50
1.1.2				36				36
1.1.3				8				8
1.1.4			17					17
1.2.2	18				1		3	22
1.2.4.	4			3	1			8
2.1.1	39	4			6	2		51
2.1.2	2	8			34	10		54
2.1.3	3	1			6			10
2.2.1	8	2			5			15
2.3	1	2			12	3	5	23
razem	75	17	33	81	65	15	8	294

W okresie realizacji LSR zachodziły procesy społeczno-demograficzne, których część może powodować, że nie wszystkie założenia LSR możliwe były do realizacji. Przeszkodą byłoby z pewnością zauważalne w prawie wszystkich gminach (z wyjątkiem gmin Bielica, Kobylanka, Stargard) zmniejszenie się liczby mieszkańców przy jednoczesnym postępującym starzeniu się ludności, co przy ujemnym przyroście naturalnym powoduje kurczenie się grupy mieszkańców w wieku produkcyjnym, do których kierowano istotną część działań.

We wszystkich gminach, w których nastąpił spadek liczby ludności, był on skorelowany z ujemnym saldem migracji (więcej osób wyjeżdża niż się osiedla), ale także zwiększającym się udziałem osób w wieku powyżej 65 roku życia w ogóle populacji (widać to w szczególności w gminach Ińsko, Marianowo, Pырzyce i Stare Czarnowo). Ujemne saldo migracji i jednocześnie ujemny przyrost naturalny to łącznie sygnał, że proces starzenia się tej społeczności jest najprawdopodobniej nieodwracalny. Dodatkowym czynnikiem, który może wskazywać na taką naturę procesów demograficznych jest współczynnik feminizacji – w gminach Dobrzany, Ińsko, Kozielice, Marianowo oraz Suchań ma on tak wartość na poziomie grożącym deficytem, co będzie miało dalsze negatywne skutki dla poziomu przyrostu naturalnego. W nieco innej sytuacji w porównaniu do gmin z tej grupy jest Suchań, w którym w ostatnich 5 latach bardzo niski współczynnik feminizacji wzrósł.

Na tym tle w dobrej sytuacji wydaje się być gmina Stargard - wzrosła tu liczba ludności, a chociaż dzieje się tak głównie za sprawą pozytywnego salda migracji, to na ten wzrost może wpływać także rosnący przyrost naturalny. Z kolei Bielice i Kobylanka mierzą się z nieco innymi problemami. W obu wzrosła liczba ludności, ale ujemny wzrost przyrostu naturalnego przy jednoczesnym ujemnym saldzie migracji prowadzi do wniosku, że to proces migracji wpływa na zmianę ogólnej liczby ludności. Co więcej, podobnie jak w pozostałych gminach obszaru powiększyła się grupa osób w wieku powyżej 65 roku życia – w przypadku Kobylanki dynamika tej negatywnej zmiany była większa niż w pozostałych gminach (ok 4 punkty procentowe).

Tabela 6. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD

wskaźnik kondycji gminy		Liczba ludności ogółem	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	Saldo migracji ogółem	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Współczynnik feminizacji	
gmina	Bielice	2015	3117	53	11,6	0		105
		2020	3142	55,2	14,7	9	-5,46	104
	Chociwel	2015	5942	52,9	13,4	0		102
		2020	5733	58,7	16	-41	-3,45	103
	Dobrzany	2015	5037	54,4	14,2	0		96
		2020	4762	61,8	17,1	-40	-2,09	95
	Dolice	2015	8018	55,3	12,7	0		100
		2020	7700	60,7	15,7	-40	-8,39	99
	Ińsko	2015	3503	55,9	15,8	0		89
		2020	3318	61,5	19,3	-20	-4,79	95
	Kobylanka	2015	5190	53,9	11,5	0		106
		2020	5845	62,9	15,3	132	-1,04	112
	Kozielice	2015	2599	58	14,3	0		108
		2020	2481	60,1	15,8	-19	-2,03	96
	Marianowo	2015	3169	54,2	11,6	0		111
		2020	3089	57,3	14,5	-12	-4,84	96
	Pyrzyce	2015	19667	59,4	15,6	0		97
		2020	19227	68,1	19,6	-15	-4,72	98
	Stara Dąbrowa	2015	3729	51,8	10,4	0		98
		2020	3717	59,5	12,9	-18	-1,35	100
	Stare Czarnowo	2015	3844	56,1	14,3	0		101
		2020	3797	61,9	18,1	-4	-6,04	98
	Stargard	2015	12841	51	10,1	0		104
		2020	14133	56,8	12	366	0,79	108
Suchań	2015	4323	52,6	13,5	0		94	
	2020	4256	58,9	15,7	-18	-5,37	96	
Warnice	2015	3526	52	13,4	0		99	
	2020	3443	60,1	15,2	-12	-3,76	98	

Źródło: BDL GUS

Ocena poziomu realizacji założonych uprzednio celów (tu bardzo wysoka) oraz zmian społeczno-demograficznych, ale także zmian konta kaže zastanowić się nad aktualnością celów zawartych w Strategii. Pytani o to przedstawiciele LGD podkreślają, że część z nich (jak konieczność rozwoju przedsiębiorczości) jest aktualna niezależnie, natomiast zwracają uwagę, że zmiany, jakie zaszły w

ostatnich latach, również za sprawą realizacji LSR, warto – z pytaniem o potrzebę dalszego finansowego - przyjrzeć się między innymi:

- Poziomowi oferty, usług i infrastruktury turystycznej (i nasycenia rynku w tym zakresie)
- Poziomowi rozwoju małej infrastruktury w przestrzeni publicznej
- Rodzajom zadań, jakie można powierzyć organizacjom pozarządowym (aby mogły dodatkowo wzmocnić ich potencjał)

Warto też, w opinii badanych, większą uwagę zwrócić na kwestie:

- Wykluczenia cyfrowego (zwłaszcza wobec rosnącej cyfryzacji i rozwoju przestrzeni wirtualnej)
- Ochrony środowiska w związku ze zmianami klimatycznymi
- W tym, energię odnawialną

4.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Pytania badawcze:

2. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
3. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

W programie łącznie udzielono wsparcia 65 przedsięwzięciom realizowanym przez organizacje pozarządowe. Należy uznać, że to za bardzo duży sukces zwłaszcza ze względu na zróżnicowany potencjał organizacji funkcjonujących na obszarze LSR. Potencjał ten na ogół zależy jest od wieku i doświadczenia organizacji, ale także zakresu kondycji materialnej organizacji. Potencjał ten ulega wzmocnieniu pod wpływem działań LGD w tym znaczeniu, że organizacje, które sięgają skutecznie po dofinansowanie (często dzięki wsparciu ze strony biura LGD) nabywają doświadczenia niezbędne do podejmowania działań odważniejszych i szerszej skali [IDI5_2].

Badani przedstawiciele LGD podkreślają, że jednym z efektów działań podejmowanych w ramach realizacji strategii LSR, jest wzrost integracji mieszkańców, co z kolei - w ich ocenie – skutkuje nie tylko wzrostem zadowolenia z jakości życia, ale także może prowadzić do większego utożsamiania się z tym, co wspólne i działań na rzecz tego wspólnego dobra (badani obserwują wzrost chęci angażowania się mieszkańców IDI5_3).

Statystyki publiczne wyraźnie potwierdzają, że od momentu powstania LGD korzystnie zmieniła się dynamika powstawania NGO-sów. Przykładami na to są gminy: Ińsko, Kobyłanka, Kozielice, Pyrzyce, Stare Czarnowo i Stargard, w których w ostatnich latach powstawało więcej niż 10 organizacji na 10 tys. mieszkańców, a przyrost następował niemal każdego roku.

Trzeba jednak zauważyć, że jest też kilka gmin, w których niemal nie powstają organizacje pozarządowe, a ostatnie powołano 4-5 lat temu (Marianowo, Suchań). Niska jest też liczba organizacji powstających w gminie Dolice, ale tu nastąpiło wyraźne ożywienie w 2020 roku.

Tabela 7. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

rok		2015	2016	2017	2018	2019	2020	razem
gmina	Bielice	0	0	0	3	0	3	6
	Chociwel	2	3	2	0	0	0	7
	Dobrzany	0	2	0	2	2	0	6
	Dolice	0	0	1	0	0	3	4
	Ińsko	3	3	3	6	6	0	21
	Kobyłanka	2	0	4	4	2	2	14
	Kozielice	0	0	12	4	0	0	16
	Marianowo	0	0	3	0	0	0	3
	Pyrzyce	2	1	4	2	3	1	13
	Stara Dąbrowa	0	3	0	5	3	0	11

rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	razem
Stare Czarnowo	5	0	0	0	8	3	16
Stargard	8	2	1	2	3	0	16
Suchań	0	0	0	2	0	0	2
Warnice	6	3	0	0	0	0	9

Źródło: BDL GUS

Wzrost liczby organizacji pozarządowych można tłumaczyć rosnącą potrzebą angażowania się mieszkańców w sprawy wspólne. Prawie 70% badanych odpowiedziało, że uczestniczyli oni w działaniach na rzecz spraw wspólnych lub innych mieszkańców. **Ponad 30% deklaroowało, że zrobiło to pod wpływem zachęty ze strony LGD.**

Tabela 8. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną

Aktywność na rzecz lokalnej społeczności	tak	nie
Doświadczenie w podejmowaniu P. działań na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw	68,8	31,2
Doświadczenia w działaniach na rzecz wspólnych, do których zachęciła Lokalna Grupa Działania	32,3	67,7

Warto przy tym przyglądać się źródłom tych postaw, w tym tego, czy mają oni poczucie sprawczości, to jest towarzyszy im przekonanie, że od ich działań zależą zmiany zachodzące w ich lokalnej społeczności. W przypadku badanych z obszaru LSR zauważamy, że większość mieszkańców ma poczucie, że nie może mieć wpływu na to, co dzieje się w ich własnej miejscowości (46,2%) i w życiu gminy (40,9%). Takie przekonania mogą znacząco wpływać na preferowane rodzaje aktywności – mieszkańcy będą bardziej skłonni do działań, których efekty będą dla nich bezpośrednio obserwowalne i odczuwalne.

Tabela 9. Poczucie wpływu na lokalną społeczność

Twierdzenie, które określa postawę badanego	tak	nie wiem	nie
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości	46,2	17,6	36,0
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy	40,9	25,3	33,9

Jednocześnie, należy zauważyć, że nawet przy obecnie niewielkiej choć wzrastającej aktywności mieszkańców, około 70% podziela przekonanie, że współdziałanie z innymi ma sens – pozwala pomóc potrzebującym (73,1%) i wpływać na kierunek zmian w gminie (68,8%).

Tabela 10. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	73,1
tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę pomóc potrzebującym	26,9
Razem	100,0

Mieszkańcy zapytani o to, co mogłoby zachęcić ich, by włączyli się w działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw wskazują na kilka spraw, które mogłyby ich zachęcić:

- zaproszenie ich do takich działań
- sama informacja o planowanych lub podjętych działaniach, transparentność zasad udziału
- włączenie większej grupy mieszkańców
- obecność liderów, którzy pokierują działaniami
- wiarygodne źródło pomysłu na działania (samorząd terytorialny, organizacja pozarządowa, LGD)
- zapewnione finansowanie działań lub łatwy dostęp do środków (z minimum biurokracji, bez konieczności skomplikowanych rozliczeń, itp.)
- projekty realizowane w obszarach uznawanych przez mieszkańców za ważne (m.in. kultura, wydarzenia kulturalne, wydarzenia integrujące mieszkańców, cele charytatywne)

Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	68,8
tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	31,2
Razem	100,0

4.3. Przedsiębiorczość

Pytania badawcze:

4. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
5. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

Ponad 60% mieszkańców dostrzega istotne zmiany infrastrukturalne i wskazuje, że dostrzega zmiany, które nie tylko wpływają na jakość życia na obszarze LGD, ale także na możliwości rozwoju przedsiębiorczości. Ilość inwestycji gospodarczych poprawiła się w opinii 37,6% badanych. W opinii 64,6% badanych nie wzrosła liczba nowopowstałych przedsiębiorstw (w ramach realizacji LSR powstało **26 nowych przedsiębiorstw** – umowy podpisane do końca 2021 roku wskazują na możliwość powstania 28 przedsiębiorstw w tym okresie; a **23 (30)** podmiotów skorzystało ze środków na rozwinięcie działalności).

Ponad 40% zauważa, że w ostatnich latach wzrastały nakłady na infrastrukturę turystyczną, co w opinii badanych nie wpłynęło jednak na ilość ofert pracy ich atrakcyjność (**w ramach realizacji LSR powstało 60 nowych miejsc pracy – EPC i utrzymano 64,75**). Jednocześnie tylko 17,2% mieszkańców uważa, że nie zmieniły się warunki prowadzenia firm. Należy pamiętać, że warunki te nie są zależne jedynie od rozwiązań lokalnych, ale także od rozwiązań prawnych i uwarunkowań makroekonomicznych. Ponad 40% badanych dostrzega jednak pozytywne zmiany dotyczące możliwości zatrudnienia poza rolnictwem.

Tabela 12. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców

zmiany sytuacji gospodarczej w gminie w ostatnich 5 latach (100 % w wierszach)	pogorszenie	bez zmian	poprawa	nie wiem
liczba nowopowstałych przedsiębiorstw	24,7	36,6	28,0	10,8
ilość inwestycji gospodarczych	14,5	36,0	37,6	11,9
Ilość ofert pracy	15,6	36	34,4	14,0
atrakcyjność ofert pracy	19,4	48,9	20,4	11,3
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	9,7	24,2	62,4	3,8
rozwój infrastruktury turystycznej	9,7	44,1	42,5	3,7
warunki prowadzenia firm	23,7	50,5	17,2	8,6
możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	11,8	45,7	33,9	8,6

Mieszkańcy pytani o to, czy warto w kolejnej LSR uwzględnić wsparcie dla przedsiębiorców nie mają co do tego wątpliwości. Badani chcieliby, żeby wspierać w szczególności:

- rozwój usług turystycznych: oferta gastronomiczna, noclegowa, agroturystyka
- rozwój oferty rekreacyjnej i kulturalnej („atrakcje dla turystów")
- rolnictwo, w szczególności rolnictwo ekologiczne
- przetwórstwo rolne
- usługi dla rolnictwa (np. naprawy maszyn)
- rybołówstwo.

Potwierdzenie o rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR przynoszą też statystyki publiczne (tab. 14). Prawie we wszystkich gminach wzrosła zarówno bezwzględna liczba firm, jak i liczba podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców. Wyjątkiem jest tu tylko gmina Dobrzany, w której od 2017 w zasadzie nie zmienia się liczba firm.

Jeśli potencjał gospodarczy mierzyć bezwzględną liczbą już istniejących firm, to na pierwsze miejsce wysuwają Pырzyce, Stargard, a niedaleko za nimi Kobylanka. Ta ostatnia gmina jest w o tyle dobrej sytuacji, że jednocześnie cechuje ją największa liczba podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców.

Jeśli z kolei brać pod uwagę przyrost firm na 1000 mieszkańców, to największą zmianę zauważamy w gminach Stargard, Kobylanka i Pырzyce.

Dane o rozwoju nowych przedsiębiorstw na obszarze LSR potwierdzone przez statystyki publiczne nie są tak optymistyczne (tab. 15). W niemal wszystkich gminach spadła zarówno bezwzględna liczba nowych firm, jak i liczba nowych podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców – wyjątkiem jest tylko gmina Suchań. Najgwałtowniej proces ten przebiegał w gminach Dobrzany, Dolice Ińsko i Stargard.

Prawidłowości, które można zaobserwować w zestawieniach to fakt, że lata 2018-2019 to czas, kiedy w większości badanych gmin zarówno bezwzględna liczba nowych firm, jak i liczba nowych podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców osiąga najwyższy poziom. W roku 2020 następuje zaś gwałtowne wyhamowanie tej korzystnej tendencji. Wyjątkami są tu gmina Suchań obszar wiejski, w której rok 2020 w badanym obszarze okazał się korzystniejszy niż rok 2019. Z całą pewnością przyczyn tej niekorzystnej spadkowej tendencji należy upatrywać w ogólnoświatowej sytuacji społeczno-gospodarczej spowodowanej pandemią.

Tabela 13. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

		rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Różnica 2020-2015
Gmina	Bielice	Liczba podmiotów	233	243	245	252	265	274	41
		Na tys. mieszkańców	114,4	119,4	120,3	124,2	131,6	135,3	20,9
	Chociwel	Liczba podmiotów	432	442	460	477	496	519	87
		Na tys. mieszkańców	111,1	115,4	121,1	125,1	134,2	143,7	32,6
	Dobrzany	Liczba podmiotów	470	460	435	421	433	433	-37
		Na tys. mieszkańców	144	143,7	138,2	136,9	144,5	147,1	3,1
	Dolice	Liczba podmiotów	485	467	461	501	526	544	59
		Na tys. mieszkańców	94	91,7	91,5	100,6	108,1	113,5	19,5
	Ińsko	Liczba podmiotów	288	296	306	298	322	342	54
		Na tys. mieszkańców	128,2	134,3	139,7	138,8	153	166,4	38,2
	Kobylanka	Liczba podmiotów	726	751	790	837	887	949	223
		Na tys. mieszkańców	215,2	221,3	231,1	242	252,1	264,4	49,2
	Kozielice	Liczba podmiotów	233	232	233	224	230	241	8
		Na tys. mieszkańców	141,6	140,4	145,3	140,4	147,2	155,5	13,9
	Marianowo	Liczba podmiotów	210	199	200	195	208	214	4

		rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Różnica 2020-2015
		Na tys. mieszkańców	102,2	96,6	98,7	96,6	105,8	109	6,8
	Pyrzyce	Liczba podmiotów	2040	2021	2044	2103	2175	2242	202
		Na tys. mieszkańców	165,4	166,7	171	179	188	196	30,6
	Stara Dąbrowa	Liczba podmiotów	225	243	240	243	257	269	44
		Na tys. mieszkańców	91,6	100,2	101	103,4	109,3	115,5	23,9
	Stare Czarnowo	Liczba podmiotów	440	442	454	444	461	471	31
		Na tys. mieszkańców	178,6	181,3	189,7	186,2	194	200,9	22,3
	Stargard	Liczba podmiotów	1096	1111	1190	1257	1367	1452	356
		Na tys. mieszkańców	128,9	130,6	139,5	144,2	154,9	161,1	32,2
	Suchań	Liczba podmiotów	310	296	308	318	314	331	21
		Na tys. mieszkańców	109,4	104,5	110,2	115,8	114,9	123,6	14,2
	Warnice	Liczba podmiotów	215	231	221	234	246	256	41
		Na tys. mieszkańców	92,7	101,4	97,7	103,4	112,8	119,1	26,4

Źródło: BDL GUS

Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

		rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	średnia
gmina	Bielice	Liczba nowych podmiotów	29	17	24	30	30	27	26,17
		Na tys. mieszkańców	9,27	5,44	7,69	9,62	9,58	8,66	8,38
	Chociwiel	Liczba nowych podmiotów	43	63	53	63	64	50	56,00
		Na tys. mieszkańców	7,17	10,67	9	10,73	10,9	8,63	9,52
	Dobrzany	Liczba nowych podmiotów	64	47	42	51	56	39	49,83
		Na tys. mieszkańców	12,71	9,41	8,46	10,41	11,58	8,17	10,12
	Dolice	Liczba nowych podmiotów	68	50	70	79	76	62	67,50
		Na tys. mieszkańców	8,48	6,26	8,79	9,97	9,67	8,01	8,53
	Ińsko	Liczba nowych podmiotów	30	32	29	25	42	25	30,50
		Na tys. mieszkańców	8,52	9,22	8,44	7,37	12,54	7,49	8,93
	Kobylanka	Liczba nowych podmiotów	56	68	69	99	73	68	72,17
		Na tys. mieszkańców	10,97	12,96	12,93	18,13	13	11,79	13,30
	Kozielice	Liczba nowych podmiotów	15	18	24	20	25	21	20,50
		Na tys. mieszkańców	5,71	6,94	9,35	7,9	9,96	8,53	8,07
	Marianowo	Liczba nowych podmiotów	25	25	39	29	33	23	29,00

		rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	średnia
		Na tys. mieszkańców	7,85	7,9	12,24	9,17	10,5	7,41	9,18
	Pyrzyce	Liczba nowych podmiotów	188	161	188	238	204	174	192,17
		Na tys. mieszkańców	9,52	8,21	9,61	12,21	10,54	9,02	9,85
	Stara Dąbrowa	Liczba nowych podmiotów	31	38	26	35	32	25	31,17
		Na tys. mieszkańców	8,31	10,2	7	9,47	8,63	6,73	8,39
	Stare Czarnowo	Liczba nowych podmiotów	51	40	47	27	36	23	37,33
		Na tys. mieszkańców	13,22	10,43	12,33	7,06	9,42	6,04	9,75
	Stargard	Liczba nowych podmiotów	155	129	159	146	167	99	142,50
		Na tys. mieszkańców	12,17	10	12,21	11	12,27	7,14	10,80
	Suchań	Liczba nowych podmiotów	37	22	43	60	34	36	38,67
		Na tys. mieszkańców	8,48	5,08	9,91	13,94	7,92	8,4	8,96
	Warnice	Liczba nowych podmiotów	25	34	22	35	36	22	29,00
		Na tys. mieszkańców	7,05	9,66	6,3	9,93	10,3	6,37	8,27

Źródło: BDL GUS

4.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Pytania badawcze:

6. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
7. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Turystyka i jej rozwój nie zostały wprost wskazane jako cel LSR, ale w ramach jej realizacji podejmowane były działania służące budowaniu potencjału dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Przyjrzyjmy się ocenie efektów wsparcia tego sektora oraz wpływu tych działań na wzmacnianie lokalnej tożsamości.

Zdaniem niemal połowy badanych poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD w ostatnich latach wzrósł (47,3%) lub pozostał bez zmian (38,7%). Pojedyncze osoby (11,3% mieszkańców) uznały, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru spadł – to osoby, które jednocześnie wyczuły na jakość środowiska i jego zmiany m.in. pod wpływem rosnącej presji turystycznej. Mieszkańcy odnotowują w szczególności to, że poprawie uległa infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna, infrastruktura i oferta kulturalna oraz polepszyła się promocja regionu i jego zasobów naturalnych, kulturalnych i turystycznych. Dla niemal 54,9% badanych nie miało to znaczenia dla wzmocnienia ich, silnej i tak, tożsamości lokalnej i identyfikacji z lokalną kulturą i tradycjami, 32,4% deklaruje, że wzmocniło to ich identyfikację z miejscem zamieszkania, jego historią, kulturą i tradycją.

Tabela 15. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców

Obserwowane zmiany w ostatnich 5 latach	pogorszenie	bez zmian	poprawa	nie wiem
Poziom atrakcyjności turystycznej	11,3	38,7	47,3	2,7
Promocja dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	9,1	40,3	43,0	7,6
Infrastruktura i oferta kulturalna	12,4	38,2	46,2	3,2
Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna	5,9	30,1	58,1	6,0
Utożsamianie się mieszkańców z regionem	7,7	54,9	32,4	4,9

Takie oceny nie dziwią wobec intensywności i atrakcyjności podjętych działań oraz wysiłkowi podjętemu, żeby mieszkańcy mogli w pełni korzystać z wprowadzonych zmian („Organizowano (mieszkańcom) wycieczki szlakiem tych miejsc, które uzyskały dofinansowywanie, odwiedzili między innymi kościoły obejrżeli, eko-muzea, megality. Mogli przetestować opracowaną aplikację i byli nią zachwyceni. Mieszkańcy odkryli i poznali miejsca, o których nie wiedzieli w ogóle, że istnieją” [IDI5_3]). Nie znaczy to, że w pełni wykorzystano już potencjał przyrodniczy obszaru – czego świadomość mają badani [IDI5_3] – ale, że stopniowe inwestycje w infrastrukturę zarówno dzięki środkom LGD, jak i środkom pozyskiwanym przez gminy, przybliżyła do osiągnięcia tego celu. Badani wiążą to z nadziejami odnoszącymi się zarówno do podniesienia jakości obszaru jako miejsca zamieszkania, ale także jako miejsca przyciągającego turystów.

Zmiany te tylko do pewnego stopnia znajdują odbicie w statystykach publicznych GUS. Trzeba przy tym pamiętać, że badanie turystyki GUS ma znaczące ograniczenia (odnotowywane są dane dotyczące jedynie większych obiektów, z co najmniej 10 miejscami noclegowymi). Jednak nawet przy tych ograniczeniach odnotowujemy pewne zmiany w zasobach turystycznych obszaru LGD.

W większości gmin baza noclegowa nieznacznie zmniejszyła się lub utrzymywała się na stałym poziomie. Wyjątkiem w tym zestawieniu jest gmina Dolice, w której w roku 2019 przybył jeden obiekt noclegowy powiększając niemal trzykrotnie liczbę miejsc noclegowych dostępnych w tej gminie. Odwrotny proces miał miejsce w gminie Stargard, gdzie wraz ze zmniejszeniem liczby obiektów noclegowych w 2016/2017 roku znacząco skurczyła się liczba miejsc noclegowych i straty te pozostały niewyrównane do roku 2020 r. W gminie Kobylanka pomimo zmniejszenia się liczby obiektów w 2017, liczba miejsc noclegowych systematycznie i zauważalnie rosła i w 2020 była najwyższa w całym badanym okresie. Gmina Suchań zaczynała zestawienie w 2015 roku z jednym obiektem, w którym w kolejnym roku drastycznie zmniejszyła się liczba miejsc noclegowych, a od roku 2017 statystyki nie odnotowują na terenie gminy żadnych obiektów i miejsc noclegowych. Możliwe, że działalność turystyczna rozwija się w mniejszej skali (mniej niż 10 miejsc noclegowych) wśród osób prywatnych.

Tabela 16. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy

			rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
gmina	Bielice	Obiekty noclegowe		0	0	0	0	0	0
		Miejsca noclegowe		0	0	0	0	0	0
	Chociwel	Obiekty noclegowe		1	1	1	1	1	1
		Miejsca noclegowe		63	63	63	62	62	62
	Dobrzany	Obiekty noclegowe		3	2	2	2	2	2
		Miejsca noclegowe		180	153	120	130	124	124
	Dolice	Obiekty noclegowe		1	1	1	1	2	2
		Miejsca noclegowe		30	30	30	30	89	89
	Ińsko	Obiekty noclegowe		4	4	4	4	3	3
		Miejsca noclegowe		258	242	261	261	250	228
	Kobylanka	Obiekty noclegowe		7	8	6	6	6	6
		Miejsca noclegowe		404	484	268	268	278	420
	Kozielice	Obiekty noclegowe		0	0	0	0	0	0
		Miejsca noclegowe		0	0	0	0	0	0
	Marianowo	Obiekty noclegowe		1	1	1	1	2	1
		Miejsca noclegowe		13	13	13	13	35	13
	Pyrzyce	Obiekty noclegowe		1	2	2	1	1	1
		Miejsca noclegowe		52	66	66	26	26	26
	Stara Dąbrowa	Obiekty noclegowe		0	0	0	0	0	0
		Miejsca noclegowe		0	0	0	0	0	0
Stare	Obiekty noclegowe		0	0	0	0	0	0	
	Miejsca noclegowe		0	0	0	0	0	0	

rok		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Czarnowo	Miejsca noclegowe	0	0	0	0	0	0
	Obiekty noclegowe	3	3	3	2	2	2
Stargard	Miejsca noclegowe	141	99	99	66	66	90
	Obiekty noclegowe	1	1	0	0	0	0
Suchań	Miejsca noclegowe	35	8	0	0	0	0
	Obiekty noclegowe	1	1	1	1	0	1
Warnice	Miejsca noclegowe	13	13	13	13	0	14

Źródło: BDL GUS

Tabela 17. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru

Wskaźnik	Wskaźnik szczegółowo	Realizacja (U) 2020	Realizacja (P) 2020	Realizacja (U) 2021	Realizacja (P) 2021
Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	35	34	44	35
	Obiekty noclegowe	0	0	0	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	35	34	44	35
Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	7	7	7	7
	Obiekty noclegowe	0	0	0	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	7	7	7	7

Niewątpliwie do rozwoju oferty turystycznej przyczyniają się też działania finansowane dzięki LGD. W ramach realizacji LSR do końca 2021 roku powstały aż 35 obiekty sportowo-rekreacyjne (liczba ta obecnie jest większa – już przed 2022 podpisano umowy na kolejne 9 obiektów), a kolejnych 7 zostało zmodernizowanych.

Zmiany te, jak pisaliśmy wcześniej, zauważane są przez mieszkańców. Pytani, o to, jakie powinny być dalsze kierunki rozwoju turystyki na obszarze LGD, wskazują, że niezbędne jest:

- stworzenie sieci dróg (większość badanych sygnalizuje problem braku lub słabej jakości dróg w gminie) i rozwiązań komunikacyjnych ułatwiających dotarcie do obszaru LSR i poruszanie się po nim
- poprawa, uzupełnienie bądź stworzenie infrastruktury turystycznej (ścieżki rowerowe, atrakcyjne pomosty, plaże, miejsca sportowo-rekreacyjne, zagospodarowanie nadbrzeży jezior) zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju
- lepsze wykorzystanie linii brzegowej jezior, ale z przeznaczeniem na takie formy, które nie spowodują nadmiernej presji środowiskowej (agroturystyka)

- wprowadzenie urozmaiconych form spędzania wolnego czasu: rozwijanie sportów motorowodnych, spływy kajakowe, żeglarstwo, ścieżki piesze i rowerowe, miejsca piknikowe)
- poszerzenie palety usług: nowe miejsca noclegowe (także dostępne dla osób niepełnosprawnych), usługi gastronomiczne
- stworzenie unikalnej dla tego regionu oferty kulturalnej i rekreacyjnej: konkursy dla rybaków, spotkania tematyczne
- eko i etno turystyka
- przemyślane promowanie regionu i jego atrakcji, w tym dalszy rozwój aplikacji pokazujących atrakcje i odpowiednie oznakowanie ciekawych miejsc

Badani mieszkańcy wysoko oceniają turystyczny potencjał swojego regionu, są świadomi jego walorów przyrodniczych a wskazując na możliwe kierunki turystycznego rozwoju gminy wykazują się troską o zachowanie ekosystemu w optymalnym stanie.

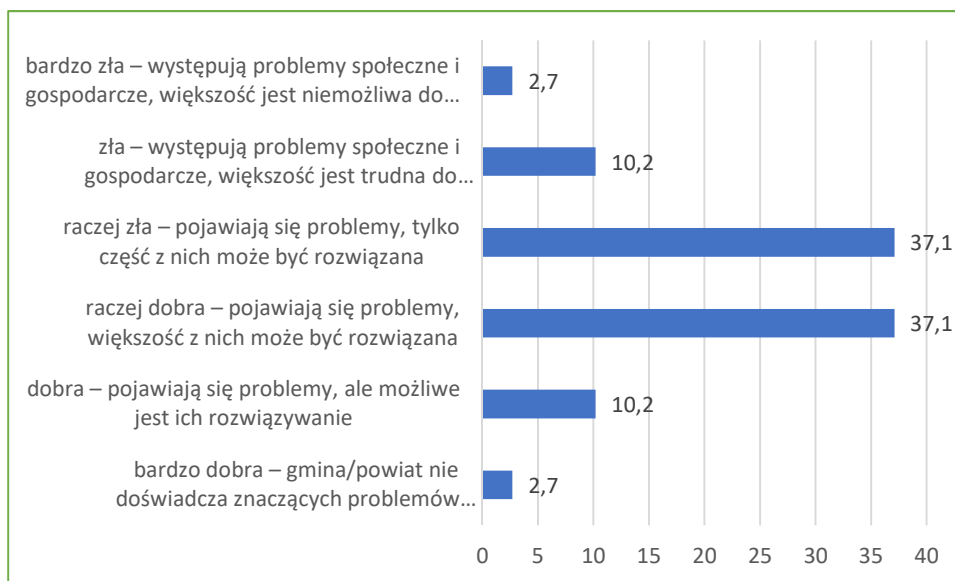
4.5. Grupy defaworyzowane

Pytanie badawcze:

8. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
9. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
10. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Mieszkańcy w ocenie obecnej sytuacji społeczno-gospodarczą swoich gmin dzielą się dokładnie na pół. Połowa badanych uważa, że sytuacja gospodarcza ich gmin poprawiła się. Nie znaczy to, że nie dostrzegają żadnych problemów (taką opinię wyraziło tylko 2,7% mieszkańców), ale że uznają, że są one w dużej mierze możliwe do rozwiązania. Wśród tych, którzy uważają, że sytuacja społeczno-gospodarcza nie jest dobra, najliczniejsi są ci, według których tylko część problemów, których doświadczają mieszkańcy, można rozwiązać na poziomie lokalnym lub ich rozwiązanie byłoby bardzo trudne. Tylko 2,7% mieszkańców jest skrajnie pesymistyczna w swoich ocenach (trzeba pamiętać, że dane gromadzono w 2021 roku w miesiącach poprzedzających wzrost inflacji).

Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców

Jednocześnie warto zauważyć, że te ogólnie pozytywne oceny sytuacji społeczno-gospodarczej to efekt zmian, jakie zaszły w ostatnich 7 latach, zwłaszcza w obszarze gospodarczym. Ponad połowa mieszkańców odczuwa także poprawę sytuacji społecznej. Wśród pozostałych przeważają opinie, że sytuacja w każdym z tych obszarów nie zmieniła się.

Oczywiście jesteśmy świadomi, że zmiany te są między innymi powodowane sytuacją makroekonomiczną (wzrost koniunktury), a nie wyłącznie są efektem działań na poziomie lokalnym. Te ostatnie nie są jednak bez znaczenia (gdyby możliwe było ich pominięcie wszystkie gminy województwa rozwijałyby się w takim samym tempie, a tak się nie dzieje).

Tabela 18. Wskaźnik przychodów gmin

wskaźnik przychodów gmin				zmiana w zł.
gmina	Bielice	2015	1032,83	276,82
		2020	1309,65	
	Chociwel	2015	1156,5	81,42
		2020	1237,92	
	Dobrzany	2015	1040,79	87,08
		2020	1127,87	
	Dolice	2015	972,99	173,29
		2020	1146,28	
	Ińsko	2015	1347,3	188,06
		2020	1535,36	
	Kobylanka	2015	2156,71	746,45
		2020	2903,16	
	Kozielice	2015	1666,47	826,01
		2020	2492,48	
	Marianowo	2015	833,9	136,39
		2020	970,29	
	Pyrzyce	2015	1272,51	193,24
		2020	1465,75	
	Stara Dąbrowa	2015	1271,96	313,91
		2020	1585,87	
	Stare Czarnowo	2015	2051,1	322,46
		2020	2373,56	
	Stargard	2015	1233,3	619,47
		2020	1852,77	
	Suchań	2015	1139,12	323,52
		2020	1462,64	
	Warnice	2015	1026,07	118,38
		2020	1144,45	

Źródło: BDL GUS

Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2015 roku w opinii mieszkańców

Obszar zmiany	pogorszyła się	bez zmian	poprawiła się	nie wiem
sytuacja gospodarcza	12,4	31,7	55,4	0,5
sytuacja społeczna	14,0	32,3	53,2	0,5

Wśród pozytywnych zmian wymieniane są przede wszystkim: dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci (40,3%), działania i usprawnienia na rzecz osób niepełnosprawnych (43,9%), wzrost aktywności społecznej mieszkańców (38,2%) oraz dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych (28%). Ponad ¼ mieszkańców uważa, że poprawiły się działania na rzecz bezrobotnych a 39,3% zaobserwowała, że zmniejszył się poziom bezrobocia. Niemal co piąty badany korzystnie ocenił zmianę w dostępie do podstawowej opieki zdrowotnej (18,3%). Co czwarty mieszkaniec zauważa, że zmniejszyła się liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej.

Tabela 20. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwowane w ciągu ostatnich 5 lat w opinii mieszkańców

zmiany sytuacji społecznej	pogorszenie	bez zmian	poprawa	nie wiem
poziom bezrobocia	11,8	38,7	39,3	10,2
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	16,1	46,8	24,2	12,9
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	12,4	42,4	38,2	7,0
odpływ ludzi młodych z gminu/powiatu	40,3	37,1	15,1	7,6
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	8,1	45,2	40,3	6,5
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	15,1	41,4	28,0	15,6
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	27,4	50,0	18,3	4,3
działania na rzecz osób bezrobotnych	10,8	49,5	28,5	11,3
działania i usprawnienia na rzecz osób niepełnosprawnych	8,6	40,3	38,7	12,4
działania na rzecz osób młodych (do 35 r. ż)	12,9	39,2	30,6	17,2
działania na rzecz osób po 50 r. ż.	10,2	31,2	40,9	17,7

Jako problem należy natomiast uznać dalszy odpływ młodych mieszkańców z gmin – według 40,3% mieszkańców problem ten pogłębił się. Jednocześnie, zwróćmy uwagę, że dzieci i młodzież są według 28,5% mieszkańców narażone na wykluczenie społeczne – zatem ubóstwo i marginalizacja społeczna mogą być przyczynami odpływu młodych.

Według większości mieszkańców w ich gminach żyją osoby narażone na wykluczenie społeczne (tylko 3,8% było innego zdania). Najczęściej wskazywano tu osoby niepełnosprawne, starsze, samotne i ubogie. To o tyle ważne, że cechy te mogą współwystępować, powodując pogłębienie ryzyka marginalizacji. Badani nie umieli w większości ocenić, czy LGD i realizowana przez Grupę strategia w wystarczającym stopniu uwzględnia problemy tych osób. Pozostali oceniali, że działania LGD względem grup defaworyzowanych są skuteczne i zauważalne. Wyjątkiem była tu

ocena działań LGD względem rodzin z dziećmi, aż 57% badanych oceniło, że nie są one wystarczające.

Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców

Grupy mieszkańców w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):	Grupy narażone na wykluczenie społeczne	Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie		
		tak	nie wiem	nie
dzieci i młodzieży	28,5	22,0	72,1	5,9
osoby niepełnosprawne	49,5	31,2	57,0	11,8
osoby starsze/seniorzy	39,8	26,9	65,0	8,1
osoby samotne	47,3	23,1	67,8	9,1
rodziny z dziećmi	4,3	13,4	29,6	57,0
osoby ubogie	27,4	23,7	67,7	8,6
kobiety	11,3	11,3	84,4	4,3
przedsiębiorcy	-	8,6	84,4	7,0
rolnicy	-	11,8	82,8	5,4
inne grupy	3,8	-	-	-
nie ma takich grup	3,8	-	-	-

Z zawartej w Lokalnej Strategii Rozwoju diagnozy problemów społecznych obszaru wyłania się inny obraz defaworyzowanych grup. Są to: osoby młode, osoby powyżej 50 r.ż. i osoby pozostające bez pracy (w LSR zamiennie używa się określenia „osoby pozostające bez pracy” i „osoby bezrobotne” – tymczasem ta pierwsza kategoria jest bardziej pojemna, bo obejmuje także osoby bierne zawodowo).

Tabela 22. Grupy defaworyzowane

Grupa defaworyzowana	Problemy i powody wykluczenia	Proponowane sposoby przeciwdziałania
osoby młode do 25 roku	Ograniczony dostęp do rynku pracy Niski poziom przedsiębiorczości Silna zależność od pomocy społecznej	podnoszenie kompetencji osób z obszaru LGD w powiązaniu z zakładaniem działalności gospodarczej, rozwojem przedsiębiorczości lub dywersyfikacją źródeł dochodu włączanie społeczne grup defaworyzowanych przez rozwój turystyki; rozwój ogólnodostępnej infrastruktury kulturalnej, turystycznej i rekreacyjnej wpłynie korzystnie na jakość życia na obszarze LGD, umożliwi większą integrację mieszkańców, wzmocnienie tożsamości i powrót do tradycji oraz działania promujące zdrowy styl życia odpowiednie działania komunikacyjne
Osoby w wieku powyżej 50 roku życia		
Osoby bezrobotne/ pozostające bez pracy (w tym rolnicy i rybacy)		

W wyniku tych rozpoznań w Lokalnej Strategii Rozwoju ukierunkowano część interwencji na wsparcie tych grup społecznych – w ramach lokalnych kryteriów wyboru przyjęto, że premiovane będą

wnioski osób z grup defaworyzowanych oraz takie, które będą uwzględniały potrzeby tych osób (np. utworzenie miejsca prac dla osób z grup defaworyzowanych)

W większości gmin tworzących LGD obserwujemy wiele pozytywnych zjawisk. Są to w szczególności: zmniejszenie liczby osób zależnych od pomocy społecznej (wszystkie gminy), spadek bezrobocia (wszystkie gminy) oraz zwiększenie liczby osób pracujących (wyjątkami są tu gminy: Bielice, Dobrzany, Dolice, Kozielice i Marianowo).

Istotne jest w szczególności współwystępowanie tych trzech zjawisk, oznacza ono bowiem, że zmniejszenie liczby osób bezrobotnych nie miało miejsca (wyłącznie) z powodu wyjścia z rejestrów bezrobocia po to, żeby zacząć korzystać z innych niezarobkowych źródeł utrzymania. Tej ostatniej tendencji można upatrywać jedynie w gwałtownie kurczącej się grupie osób długotrwale bezrobotnych.

Spadek bezrobocia w kilku gminach skorelowany jest ze spadkiem liczby pracujących ogółem co należy tłumaczyć ogólnopolską tendencją demograficzną, depopulacją i starzeniem się społeczeństwa.

W statystykach pozytywnie wyróżnia się gmina Warnice, w której odnotowano najwyższy wzrost pracujących ogółem w badanym okresie, ich liczba niemal się podwoiła.

Należy również zauważyć, że choć spadek liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej jest znaczący we wszystkich gminach, na szczególną uwagę zasługuje gmina Ińsko, gdzie w 2015 roku osób objętych taką pomocą było 394, a w roku 2020 już tylko 118 co oznacza wzrost skuteczności działań gminy na tym polu o 70% w badanym okresie.

W zestawieniach wyróżniają się również gminy: Pyrzyce, Bielice, Stara Dąbrowa, Stare Czarnowo i Chociwel, Suchań i Stargard, w których dynamika pozytywnych zmian we wszystkich badanych obszarach jest największa.

Wśród tych ogólnie pozytywnych trendów zmian należy zwrócić uwagę na dwa fakty. Po pierwsze znacząco zmniejszył się poziom bezrobocia wśród dwóch najbardziej narażonych na wykluczenie grup: kobiet i osób do 30 roku życia, po drugie, osoby powyżej 50 roku życia coraz lepiej odnajdują się na rynku pracy. Młode kobiety, które wypadają z rynku pracy na dłużej z powodu macierzyństwa i opieki nad dziećmi w badanym obszarze LGD mają prawdopodobnie dobrą bazę usług opiekuńczych i szereg udogodnień w miejscach pracy, np. uelastycznienie czasu pracy, wprowadzanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze umożliwiającym łączenie pracy zawodowej z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi.

Spadek bezrobocia wśród osób młodych dobrze rokuje dla rozwoju gmin i potwierdza ich atrakcyjność jako miejsca pracy i zamieszkania.

Tabela 23. Sytuacja społeczna na obszarze LGD

			Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. Ludności	Pracujący ogółem	Pracujący na 1000 mieszkańców ogółem	Bezrobocie – ogółem	Bezrobocie – kobiety	Bezrobocie – mężczyźni	Bezrobocie - do 25 roku życia	Bezrobocie - do 30 roku życia	Bezrobocie - powyżej 50 roku życia	Bezrobocie - długotrwale bezrobotni
gmina	Bielice	2015	301	962	158	51	192	123	69	42	73	38	116
		2020	113	363	134	43	85	56	29	10	21	21	35
	Chociwel	2015	410	683	709	119	335	200	135	67	118	88	191
		2020	315	543	737	129	191	120	71	21	52	57	103
	Dobrzany	2015	587	1166	534	106	286	159	127	60	99	79	161
		2020	397	832	402	84	169	108	61	27	46	36	88
	Dolice	2015	1064	1327	699	87	429	253	176	106	175	103	235
		2020	471	608	644	84	231	153	78	34	71	52	134
	Ińsko	2015	394	1119	258	74	194	108	86	29	56	50	114
		2020	118	353	291	88	110	59	51	16	31	34	57
	Kobylanka	2015	368	721	773	149	168	88	80	20	37	43	92
		2020	175	303	978	167	110	70	40	14	26	33	49
	Kozielice	2015	566	2156	160	62	201	119	82	35	60	52	133
		2020	327	1328	128	52	121	69	52	10	26	42	74
	Marianowo	2015	513	1612	190	60	171	100	71	35	65	45	95
		2020	340	1096	128	41	103	56	47	13	27	30	40
	Pyrzyce	2015	1667	844	3589	182	997	505	492	148	296	288	588
		2020	957	496	4036	210	526	295	231	51	129	145	251
	Stara Dąbrowa	2015	643	1724	219	59	252	150	102	50	81	74	158
		2020	351	945	204	55	136	84	52	20	43	43	83
	Stare Czarnowo	2015	465	1205	421	110	105	65	40	23	36	18	57
		2020	311	817	451	119	57	38	19	6	14	12	35
	Stargard	2015	1327	1042	1240	97	571	319	252	109	174	161	318
		2020	758	546	1285	91	355	225	130	54	107	95	177
	Suchań	2015	958	2195	242	56	230	127	103	46	76	68	128
		2020	666	1555	255	60	110	57	53	19	33	33	56
	Warnice	2015	552	1557	488	138	192	101	91	36	71	49	111
		2020	272	787	815	237	102	54	48	11	32	23	52

Źródło: BDL GUS

4.6. Innowacyjność

Pytania badawcze:

11. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
12. Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

Innowacyjność zdefiniowano, zgodnie z jedną z zasad podejścia typu Leader, jako poszukiwanie przez społeczność lokalną nowatorskich rozwiązań, pomysłów dotyczących rozwoju obszarów wiejskich, także poprzez twórcze wykorzystanie istniejącego potencjału obszaru. Popularne rozumienie innowacyjności odnosi się do wprowadzenia czegoś zupełnie nowego lub udoskonalenia, choć częściej kojarzone jest z pełnym nowatorstwem. Innowacyjne jest jednak zarówno ulepszenie maszyn lub poprawa organizacji, jak i wytwarzanie zupełnie nowych rzeczy, zjawisk bądź wartości. Wyróżniono (powołując się na *Poradnik dla oceniających projekty innowacyjne i projekty współpracy ponadnarodowej*) cztery rodzaje:

- a) **Innowacja procesowa**, czyli opracowanie i wdrożenie nowych bądź znacząco ulepszonych technologii, metod produkcji lub dostaw; mogą to być istotne zmiany w technologii, sprzęcie i oprogramowaniu używanym w procesach wytwórczych towarów albo nowe lub znacznie ulepszone metody tworzenia i świadczenia usług.
- b) **Innowacja produktowa**, czyli opracowanie, wdrożenie do produkcji i wprowadzenie na rynek nowego produktu (towaru) lub usługi; także – znaczące ulepszenie oferowanych wcześniej towarów lub usług w odniesieniu do ich charakterystyki lub przeznaczenia, wprowadzenie na rynek nowego przeznaczenia starego produktu (np. sms) lub nowego sposobu świadczenia usług (np. przez Internet).
- c) **Innowacja organizacyjna**, czyli zastosowanie nowych rozwiązań organizacyjnych np. nowa metoda organizacji działalności biznesowej przedsiębiorstwa (np. wdrożenie metod rozwoju osobistego pracowników, wdrożenie systemu zarządzania dostawami), nowa organizacja miejsc pracy (np. wdrożenie nowego rozdziału obowiązków i podejmowania decyzji), nowa koncepcja strukturyzacji działalności, takich jak integracja różnych rodzajów działalności, nowa organizacja relacji zewnętrznych (np. wdrożenie nowego sposobu organizacji z innymi przedsiębiorstwami i instytucjami publicznymi).
- d) **Innowacja marketingowa**, czyli zastosowanie nowych technik marketingowych, nowej metody marketingowej obejmującej znaczące zmiany w wyglądzie produktu, opakowaniu, pozycjonowaniu, promocji, polityce cenowej, modelu biznesowym.

Zdefiniowano następujące oczekiwania wobec projektów innowacyjnych:

- a) Innowacyjność może być cechą każdego projektu bez względu na obszar wsparcia. Punktowanie projektów innowacyjnych oznacza docenienie pomysłowości wnioskodawców. Wnioskodawca chcąc liczyć na uzyskanie punktów w tym kryterium będzie musiał wykazać/uzasadnić innowacyjność projektu. Członek Rady ma obowiązek uzasadnić swoją ocenę na karcie ocen. W kryteriach podano przykłady operacji innowacyjnych.
- b) Innowacyjność operacji w odniesieniu do specyfiki obszaru objętego LSR:

- *innowacyjność przedsięwzięć gospodarczych* polega np. na wytworzeniu nowej usługi lub produktu, nadanie nowych funkcji terenom lub obiektom, które dzięki temu będą służyć rozwojowi gospodarczemu, nowatorskie, wcześniej niestosowane wykorzystanie lokalnych

zasobów i surowców, wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych, zastosowanie nowych rozwiązań organizacyjnych, wprowadzenie nowych technik marketingowych,

- *innowacyjność w infrastrukturze historycznej, kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej* polega np. na nadaniu nowych funkcji terenom lub obiektom, które dzięki temu będą służyć rozwojowi społecznemu, nowatorskie wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych, nowy sposób zaangażowania lokalnej społeczności w proces rozwoju lub aktywizacji nowych, grup i środowisk lokalnych,

-*innowacja w sferze społecznej* -przykłady: nowy sposób zaangażowania lokalnej społeczności w proces rozwoju lub aktywizacji nowych, grup i środowisk lokalnych w sferze społecznej, kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej, innowacyjność będzie się przejawiała w przedsięwzięciach aktywizujących mieszkańców do działań na rzecz swoich miejscowości, rozwijaniem aktywności fizycznej mieszkańców, propagowaniem zdrowego stylu życia,

d) w kryteriach oceny i wyboru operacji zastosowano kryterium innowacyjności operacji we wszystkich zakresach, podając punktacje od 0-3 pkt oraz charakter innowacyjności,

e) ocena za innowacyjność decyduje o kolejności na liście rankingowej.

Ze sprawozdania wynika, że nie realizowano operacji ukierunkowanych na innowacje. Nie oznacza to, że w ogóle nie podejmowano działań innowacyjnych (zauważamy m.in., że udało się zrealizować 1 innowacyjną formę poznania dziedzictwa).

Brak operacji ukierunkowanych na innowacje można wiązać z jednej strony z trudnością oceny tego, jakie działania są rzeczywiście innowacyjne (*innowacyjność jest pojęciem, które czasami wzbudza wątpliwości, bywa to problematyczne. [...] Problemowe jest w ogóle ocenienie tego, czy coś jest innowacyjne i jaka jest skala tej innowacyjności; najczęściej przyglądano się, czy dana usługa bądź produkt jest innowacyjny dla danego podmiotu lub w szerszym kontekście – na obszarze gminy, powiatu, województwa.* [ID15_1]), a drugiej strony podjęciu próby uważnego oddzielenia projektów rzeczywiście innowacyjnych od takich, które raczej figują innowacyjność (*“Zwracamy uwagę na innowacyjność przy ocenie wniosków. Często wydaje się, że wykazywanie innowacyjności to są próby trochę naginania. ...Członkowie rady, no też w sposób dosyć subiektywny oceniają tę innowacyjność”* [ID15_2]).

4.7. Projekty współpracy

Pytania badawcze:

13. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
14. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Projekt współpracy to projekt, który zakłada wspólną realizację działań przez partnerów z różnych regionów (projekt międzyregionalny) lub krajów (projekt międzynarodowy).

Projekty współpracy podejmowane przez lokalne grupy działania przyczyniają się do osiągnięcia celów zawartych w lokalnych strategiach rozwoju, wykorzystując wiedzę i doświadczenia partnerskich lokalnych grup działania. Projekty te mogą zatem korzystać z już gotowych i stosowanych w innych miejscach rozwiązań oraz przewidywać ich adaptowanie, bądź też wypracowywać nowe rozwiązania przy udziale partnerów z innych regionów, w tym wspólne rozwiązania problemów, z którymi borykają się wszystkie uczestniczące w projekcie podmioty.

LGD zrealizowało 2 projekt o charakterze krajowym, międzyregionalnym, w który włączyła się duża liczba podmiotów, co świadczy o umiejętności współpracy i dobrej komunikacji.

Tabela 24. Zrealizowane projekty współpracy

Projekt współpracy	Cele	Efekty	Budżet LGD	Partnerzy
„Mobilna Aplikacja Turystyczna” (K)	stworzenie interaktywnej aplikacji służącej promowaniu szczególnie atrakcyjnych i ważnych miejsc w województwie	Aplikacja mobilna dla turystów i osób uprawiających sport z systemem zarządzania treścią CMS i portalem, – wykonano banery, broszury, grę planszową, mapy i gadżety propagujące projekt	1038094,44	Stowarzyszenie Igd „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim”, Stowarzyszenie „WIR” – Wiejska Inicjatywa Rozwoju, Stowarzyszenie LGD Brama Lubuska, Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka”, Zielona Dolina Odry i Warty, Lokalna Grupa Działania Zielone Światło, Stowarzyszenie – Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Regionu Kozła Lokalna Grupa Działania KOLD Stowarzyszenie Kraina Lasów i Jezior – Lokalna Grupa Działania, Stowarzyszenie „Lider Pojezierza”

Projekt współpracy	Cele	Efekty	Budżet LGD	Partnerzy
„Bogactwo naszych wód - promocja obszarów historycznie związanych z rybactwem” (K)	promocja obszarów historycznie związanych z rybactwem w tym bogactwa naszych wód, promocji dziedzictwa kulturowego rybactwa oraz w szerokim zakresie edukacja rybna poprzez organizację imprez promocyjno-informacyjnych oraz szkoleń promocja sektora rybackiego w tym prezentacja dobrych praktyk projektów, które otrzymały dofinansowanie w poprzedniej perspektywie, wspieranie, wykorzystanie ochrony środowiska na obszarach zależnych od rybactwa ze szczególnym uwzględnieniem rybactwa śródlądowego oraz wykorzystanie ryb słodkowodnych w żywieniu człowieka pn. „Jedz ryby będziesz zdrow.”	impreza pn. „Piknik Rodzinny z Rybką w Tle”- zawody wędkarskie - Konkurs Kulinaryny pn. "Jedz ryby będziesz zdrow - najsmaczniejsza potrawa z ryb słodkowodnych" - panele szkoleniowo-warsztatowe (dla dorosłych, dla dzieci) - prezentacja dobrych praktyk projektów dofinansowanych ze środków PO RYBY 2007-2013 oraz pokaz innowacyjnego mobilnego grilla - wędzarni beneficjenta PO Rybactwo i Morze - publikacja pn. Jedz ryby będziesz zdrow - przepisy kulinarne uczestników konkursów kulinarnych w poszczególnych LGD.	75.492,99	Stowarzyszenie "WIR" - Wiejska Inicjatywa Rozwoju, Stowarzyszenie "Lider Pojezierza", Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim"

Projekty współpracy traktowane są jako sposób na wymianę informacji i doświadczeń oraz dobrych praktyk. Jest to także instrument pomagający na zwiększenie spójności rozwoju na obszarze szerszym niż samej realizacji LSR. Badani przedstawiciele LGD deklarują potrzebę dalszej realizacji projektów współpracy w dotychczasowym kształcie.

4.8. Ocena funkcjonowania LGD

Pytania badawcze:

15. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
16. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
17. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?

Stowarzyszenie podejmowało kilka rodzajów działań kierowanych bezpośrednio do mieszkańców i interesariuszy. Poza licznymi spotkaniami z mieszkańcami (poza 2021 rokiem), było to także doradztwo indywidualne (łącznie z takiego doradztwa skorzystało 67 podmiotów lub osób). Ważnym miernikiem skuteczności działań informacyjno-promocyjnych jest jednak liczba odwiedzin strony internetowej stworzonej przez LGD (52.298 odwiedzin), która z każdym rokiem jest coraz większa.

Tabela 25. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych

L.p.	Sposób realizacji celów informacyjno-promocyjnych	Liczba działań (wskaźniki produktu) 2020	Liczba działań (wskaźniki produktu) 2021
1	Spotkania z mieszkańcami	26	0
2	Doradztwo indywidualne	0	0/67
3	Liczba odwiedzin strony internetowej	21 524	52 298

O trafności i skuteczności tych działań świadczą wypowiedzi beneficjentów. Najskuteczniejszym źródłem informacji o możliwościach udziału w Programie była informacja, która dotarła do nich bezpośrednio z LGD (54,4%). Ogólnie dostępne informacje: plakaty, zebrania, ulotki, lokalne media były źródłem wiedzy dla 40,4% beneficjentów. Lokalni liderzy i strona internetowa - w minimalnym stopniu.

Tabela 26. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)

Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?	beneficjenci
informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media)	40,4
dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	54,4
od liderów lokalnych	3,5
Inne (strona internetowa)	1,8

Tabela 27. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci)

Czy uzyskane informacje były:	tak	nie	brak danych/nie wiem
wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	58,6	2,9	51,5
dostosowane do potrzeb odbiorcy	68,6	0,0	31,3
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	70,0	1,4	28,6

O skuteczności działań informacyjnych świadczy także fakt, że mieszkańców cechuje bardzo wysoka świadomość działań podejmowanych dzięki obecności środków UE na obszarze LSR, deklaruje ją aż

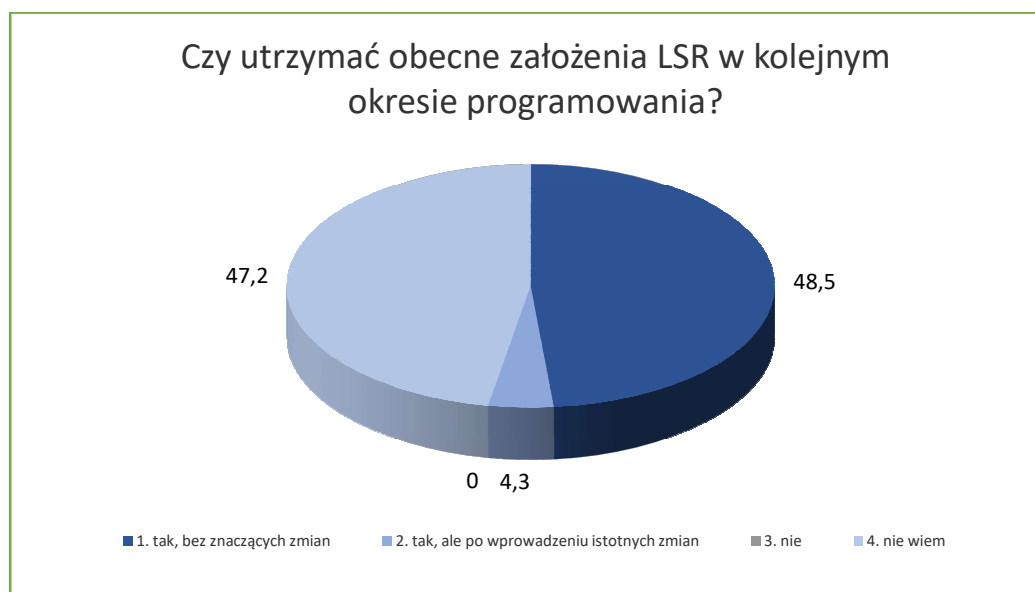
88,2% badanych. Prawie 80% mieszkańców mogło skorzystać z infrastruktury, która powstała dzięki tym środkom i przedsięwzięciom realizowanym w ramach LSR, a niemal połowa uczestniczyła w wydarzeniach finansowanych ze środków unijnych (47,3%). Wśród beneficjentów procent tych wskazań jest jeszcze wyższy, co należy uznać za niewątpliwą sukces potwierdzający skuteczność LGD

Tabela 28. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD

Postawy badanych	Mieszkańcy		Beneficjenci	
	tak	nie	tak	nie
Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?	88,2	11,8	94,3	5,7
Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych	47,3	52,7	64,3	35,7
Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych	79,0	21,0	87,1	12,9

Należy uznać, że obecne działania służące realizacji LSR są skuteczne i efektywne również ze względu na fakt, że cieszą się one uznaniem społecznym. Połowa mieszkańców uważa, że należy utrzymać obecne założenia LSR w przyszłości, jedynie 4,3% oczekiwałaby wprowadzenia do LSR zmian.

Wykres 2. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD

Niestety badani mieszkańcy niechętnie udzielali odpowiedzi na pytanie o to, jakiego rodzaju zmiany byłyby pożądane. Możemy o nich wnioskować na podstawie tego, jakie sprawy i problemy ich zdaniem wymagają rozwiązania lub działań:

- inwestycje infrastrukturalne, drogi, chodniki, kanalizacja, przyłącza gazowe, dostęp do szybkiego Internetu, ścieżki rowerowe
- organizacja usług publicznych: komunikacja między miejscowościami, lepszy dostęp do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej

- działania edukacyjne na rzecz dzieci i dorosłych (biblioteki, czytelnie, grupy tematyczne)
- stworzenie ciekawej oferty rekreacyjno-sportowej i kulturalnej dla mieszkańców
- wspieranie działających i nowych lokalnych firm (zwłaszcza tych, które wypełniają niszę, proponują usługi dotąd na obszarze nieobecne – dodają przedstawiciele LGD)
- tworzenie miejsc pracy
- aktywizacja gospodarcza i społeczna mieszkańców
- ochrona i wspieranie kulturalnego i historycznego dziedzictwa regionu
- troska o tereny zielone, ochrona jeziora, działania proekologiczne (odnawialne źródła energii)
- pomoc dla osób narażonych na wykluczenie społeczne, szczególnie chorych, samotnych i starszych
- tworzenie nowych miejsc pracy
- zapobieganie odpływowi młodych ludzi z terenu gminy
- integracja społeczna (w tym włączenie w życie społeczne dzieci i młodzieży oraz seniorów)
- rozwój agroturystyki
- promocja regionu.

Listę tę uzupełniają badani przedstawiciele LGD, dodając do niej:

- ochronę środowiska i edukacja na rzecz ochrony środowiska
- dalszy rozwój turystyki

4.9. Ocena procesu wdrażania

Pytania badawcze

18. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
19. Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
20. Czy kryteria pozwoliły na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
21. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Ze sprawozdania LGD wynika, że działania we wszystkich obszarach podejmowane były regularnie i zgodne z założonym harmonogramem.

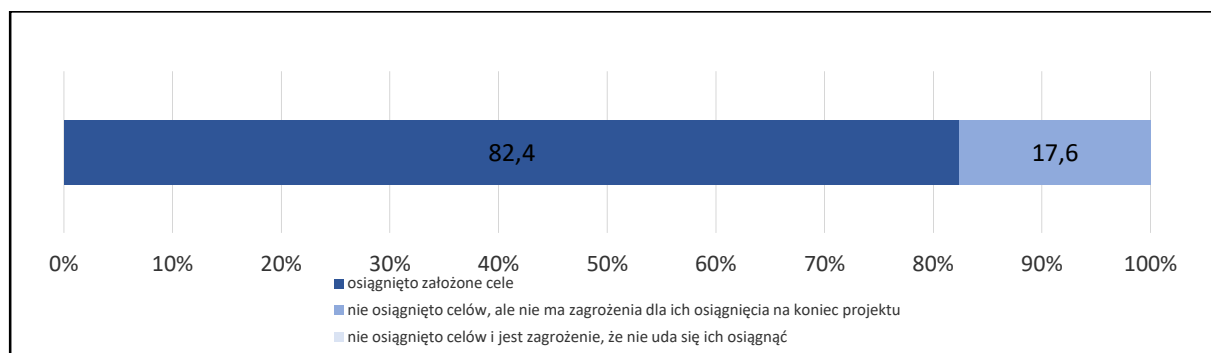
Z badania beneficjentów wynika, że dla ponad 60% z nich rodzaj podjętych przez LGD działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu, jednak już tylko dla 47,1% jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji. Aż 80% beneficjentów oceniło procedury naboru jako przyjazne, a 72,9% jako przejrzyste. Niewątpliwie świadczy to o dużej skuteczności działań Grupy i doskonałym merytorycznym przygotowaniu pracowników LGD, którzy na każdym etapie służyli beneficjentom pomocą i skutecznie i bez większych trudności przeprowadzali ich przez meandry procedur instytucji Zarządzającej.

Tabela 29. Przejrzystość i przyjazność procedur LGD (beneficjenci)

Czy w Pani/Pana ocenie:	tak	nie	nie wiem
rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	67,1	2,9	30,0
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	47,1	1,4	51,5
procedury naboru były przejrzyste?	72,9	7,1	20,0
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	80,0	5,7	14,3

Pewnym potwierdzeniem tego, że procedury były przejrzyste, a rodzaj pozyskiwanych przez potencjalnych beneficjentów był wystarczający jest fakt, że wszystkim badanym udało się osiągnąć założone wskaźniki lub na etapie realizacji badania, nie było przesłanek do oceny, że ich osiągnięcie może być zagrożone. To sygnał, że informacje, jakie otrzymywali wnioskodawcy były właściwe, przejrzyste i zrozumiałe na tyle, że mogli dobrze przygotować swoje przedsięwzięcia.

Wykres 3. Stopień osiągnięcia założonych celów (beneficjenci)

Znikomy procent wskazań przez beneficjentów źródeł trudności jakie pojawiły się w osiągnięciu założonych celów, jest kolejnym dowodem na wzorcową pracę LGD. Jednocześnie, należy zwrócić uwagę, na fakt, że po stronie ewentualnych trudności beneficjenci wskazują przede wszystkim na te, które leżały one po stronie zewnętrznej – zmieniły się warunki zewnętrzne realizacji zamierzeń (np. zamierzano zwiększyć zatrudnienie, ale w wyniku zmian na rynku pracy, trudno było pozyskać nowych pracowników) lub ze względu na warunki zewnętrzne cele straciły aktualność. Niespełna 2% beneficjentów ocenia, że uzyskała niedostateczne wsparcie ze strony LDG i innych instytucji. Ocena ta może wynikać, jak zauważyliśmy już wcześniej, z trudności i zawiłości proceduralno-formalnych zależnych od instytucji Zarządzającej, na które LGD nie miał wpływu.

Tabela 30. Źródła trudności w osiągnięciu celów (beneficjenci)

Jeśli istnieje zagrożenie, że nie wszystkie cele zostaną osiągnięte, jakie mogą być tego powody (proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?	Procent*
diagnoza potrzeb społeczności nie była (w pełni) trafna – źle wyznaczono cele	3,5
cele przestały być aktualne ze względu na zmiany warunków zewnętrznych	3,5
przyjęto niewłaściwe rozwiązania organizacyjne	1,8
nie byliśmy przygotowani kadrowo do realizacji	0,0
brakowało wsparcia ze strony LGD	1,8
brakowało wsparcia ze strony innych instytucji	1,4

*dane nie sumują się do 100%, można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Zwróćmy uwagę, że beneficjenci źródło trudności w realizacji działań lokują w trafności wskaźników. Podkreślają też, że sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD to czynniki, które w największym stopniu wpływają na osiągnięcie wskaźników.

Tabela 31. Czynniki wpływające na osiągnięcie wskaźników

Co ułatwia, a co utrudnia osiągnięcie założonych wskaźników?	ułatwia	utrudnia	bez znaczenia
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	84,3	1,4	14,3
trafność wskaźników	58,6	28,6	12,8
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	45,7	7,1	47,1

4.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Pytania badawcze

22. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
23. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
24. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
25. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?

Jednym z założeń programu LEADER jest budowanie więzi pomiędzy różnymi aktorami lokalnej przestrzeni społecznej. Ważną rolę ma tu do spełnienia Lokalna Grupa Działania, która służyć może jako inicjator, ale także platforma do współpracy różnych podmiotów. Rolę tę wypełnia na kilka sposobów, po pierwsze sama konstrukcja Rady LGD sprzyja współpracy międzysektorowej, po drugie inicjuje działania, które mogą realizować wspólnie osoby reprezentujące różne społeczne grupy, wreszcie, po trzecie, może dzięki spotkaniom ze społecznością lokalną tworzyć przestrzeń do wchodzenia ze sobą w interakcje i podejmowania wspólnych działań.

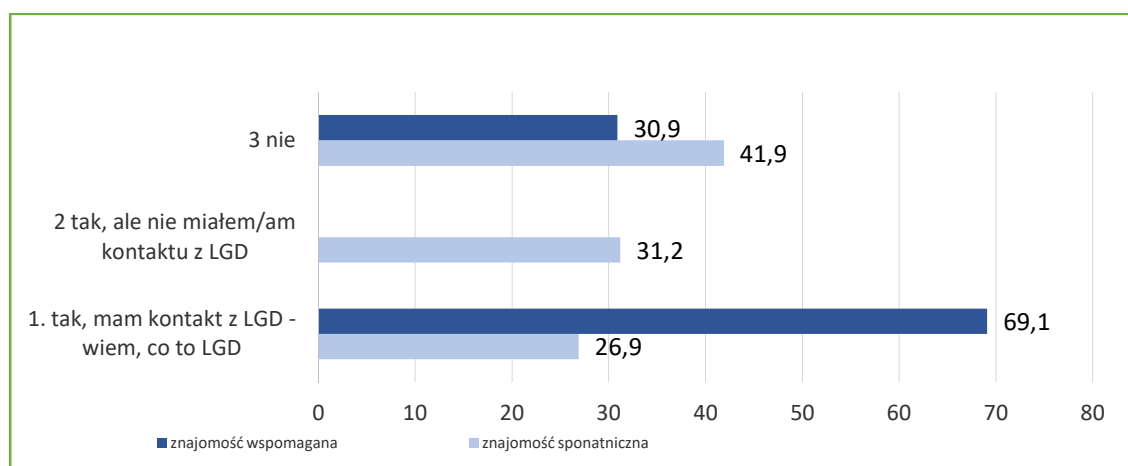
Z tej perspektywy, ważne jest to, jak LGD jest postrzegany zarówno przez mieszkańców (a wśród nich tych, którzy nie korzystali z finansowania), jak i przez członków stowarzyszenia LGD oraz osób podejmujących w imieniu LGD decyzji o kierunkach działań (Rada, Zarząd).

Ponad 40% mieszkańców pytanym o to, czy wiedzą, czym jest LGD, jeśli nie pomagać im w odpowiedzi (przez podanie pełnej nazwy stowarzyszenia), odpowiadają negatywnie. Co trzeci mieszkaniec nie deklaruje znajomości LGD nawet jeśli pytanie wspomagano przez podanie nazwy stowarzyszenia.

Ponad połowa mieszkańców deklaruowała, że wie, czym jest LGD, z czego 31,2% to osoby, które znają Grupę choć nie miały z nią kontaktu.

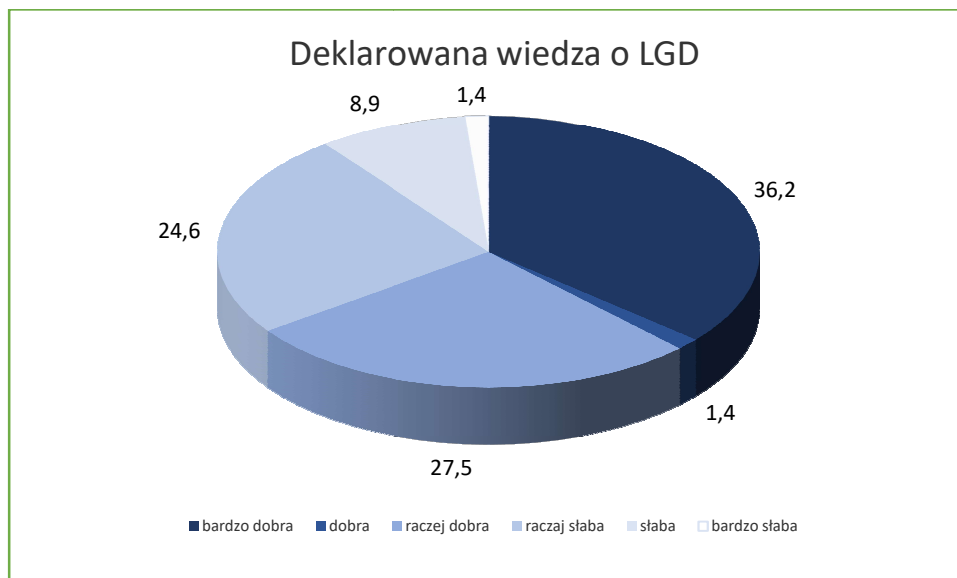
Spośród osób, które miały styczność z LGD 26,9% wie co to za stowarzyszenie spontanicznie, zaś jeśli pytanie wspomagano przez podanie nazwy stowarzyszenia, proporcje te znacząco się zmieniają - i aż 69,1% badanych mieszkańców deklaruje znajomość stowarzyszenia. Różnica między znajomością spontaniczną i wspomaganą oznacza, że warto ułatwić identyfikację LGD przez dalsze działania informacyjno-promocyjne.

Wykres 4. Znajomość LGD wśród mieszkańców

Jednocześnie zwróćmy uwagę, że mieszkańcy w zdecydowanej większości oceniają swoją znajomość LGD jako bardzo dobrą (36,2%), raczej dobrą (27,5%) i dobrą (1,4%). Największy poziom własnej wiedzy o tym, czym jest LGD deklarowali ci mieszkańcy, którzy mieli z nią bezpośrednią (i uświadomioną) styczność.

Wykres 5. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania

Mieszkańcy najczęściej dowiadują się o LGD z ulotek i plakatów (12,9%) od innych mieszkańców (9,7%) lub z lokalnych mediów (6,5%). Spotkania i imprezy lokalnych, działania animacyjne LGD i samorząd gminy wskazuje znikomy procent badanych.

Samorząd powiatu lub regionu nie jest rozpoznawany jako takie, w którym można uzyskać informację o LGD. Punkty informacji europejskiej również nie spełniają swojej roli na tym polu.

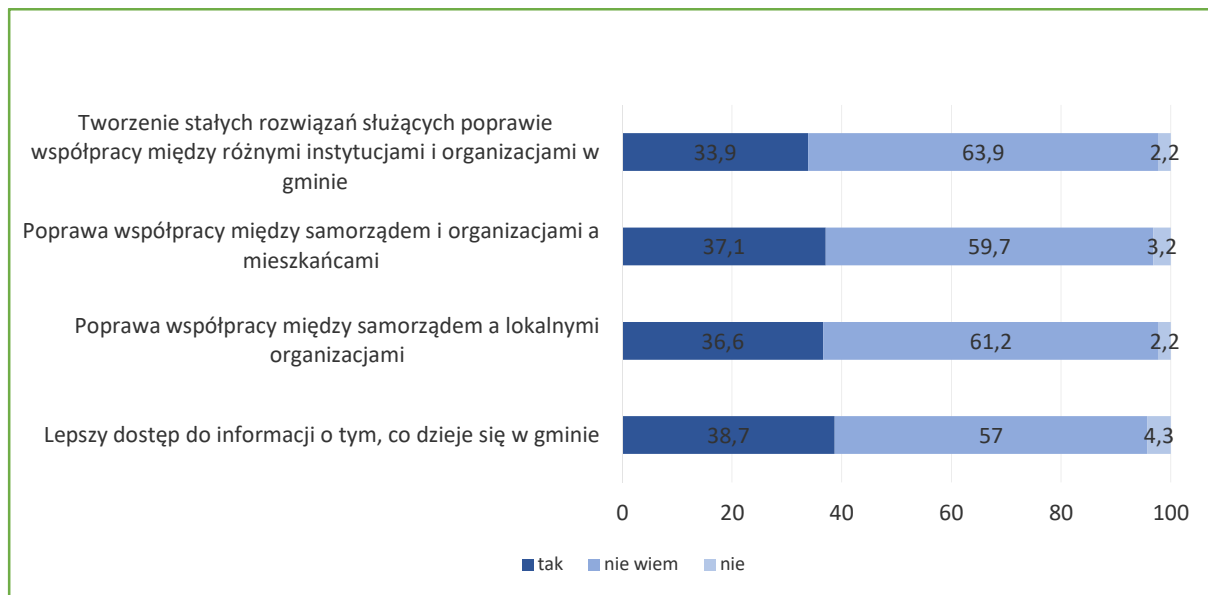
Tabela 32. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy

Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?	Procent*
ulotki, plakaty	12,9
informacje medialne/lokalna prasa	6,5
imprezy i spotkania lokalne	3,2
działania animacyjne LGD	1,6
od innych mieszkańców	9,7
samorząd gminy	1,6
samorząd powiatu lub regionu	0,0
punkty informacji europejskiej	0,0
interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD	1,1
inne, jakie?	0,5

Mieszkańcy, którzy mają jakieś wyobrażenie o LGD (tzn. zadeklarowali, że w ogóle spotkali się z tą nazwą), widzą w stowarzyszeniu przede wszystkim platformę informacyjną – miejsce, w którym najlepiej wiadomo o tym, co dzieje się w gminie (38,7%), ale także instytucję, która służy poprawie

współpracy samorządu z mieszkańcami (37,1%) i organizacjami lokalnymi (36,6%). Ważną funkcją Lokalnej Grupy Działania – według ponad 1/3 badanych – jest to, że służy ona tworzeniu stałych rozwiązań, których celem jest poprawa współpracy między różnymi podmiotami w gminie. To bardzo ważne, oznacza bowiem, że można liczyć na to, że współpraca, do której dochodzi dzięki LGD lub z udziałem Grupy, jest bardziej trwała niż czas realizacji konkretnych przedsięwzięć.

Wykres 6. Funkcje LGD w opinii mieszkańców

5.Odpowiedzi na pytania badawcze

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
1	Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?	4.1	Cel główny oraz przypisane mu wskaźniki osiągnięto w bardzo wysokim stopniu. Niemal wszystkie operacje wykonano zgodnie z założonym budżetem. Pozostałe operacje są na poziomie realizacji, który umożliwia wykorzystanie w pełni budżetu przed rokiem 2024. Świadczy o tym zarówno dynamika realizacji wskaźników, wysoki poziom zainteresowania naborami (co jest także zasługą wysokiej jakości działań informacyjno-promocyjnych) oraz wysokiej jakości wniosków.
2	Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?	4.2	W okresie podlegającym ewaluacji korzystnie zmieniała się dynamika powstawania organizacji pozarządowych. Jednocześnie poziom aktywności i potencjał organizacji jest bardzo zróżnicowany i przekłada się to także na gotowość i możliwość tych organizacji do udziału w organizowanych konkursach. Zwiększa się też (deklarowany) udział mieszkańców w życiu społecznym gmin i rośnie ich poczucie sprawczości (przynajmniej w odniesieniu do własnej miejscowości). Przy tym prawie połowa badanych podkreśla, że podjęli aktywność pod wpływem działań LGD.
3	W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?	4.2	Niezbędna jest dalsza aktywizacja tych gmin, w których aktywność jest niska (mierzona - w sposób niedoskonały - liczbą nowopowstających organizacji pozarządowych).
4	W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?	4.3	W ramach realizacji LSR powstało 26 nowych firm a 30 skorzystało ze środków na rozwój firmy. Powstało aż 60 miejsc pracy a 65 udało się utrzymać.
5	Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?	4.3	Mimo rozwoju przedsiębiorczości (na co wskazują także statystyki publiczne) dalsze wspieranie przedsiębiorczości w kolejnych edycjach jest wskazane. Według mieszkańców szczególnie pożądane jest wspieranie rozwój usług turystycznych: oferta gastronomiczna, noclegowa, agroturystyka, rozwój oferty rekreacyjnej i kulturalnej („atrakcje dla turystów”), rolnictwo, w szczególności rolnictwo ekologiczne, przetwórstwo rolne, usługi

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
			dla rolnictwa (np. naprawy maszyn), rybołówstwo.
6	W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?	4.4	W odbiorze społecznym znacząco wzrósł poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD. W szczególności poprawie uległa infrastruktura, ale także oferta sportowa i rekreacyjna, polepszyła się też promocja regionu i jego zasobów naturalnych, kulturalnych i turystycznych. W ramach realizacji LSR powstały 44 obiekty infrastruktury turystycznej, a kolejne 7 zostało przebudowanych.
7	W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?	4.4	Mieszkańcy wskazują, że niezbędne jest: Zmiany te, jak pisaliśmy wcześniej, zauważane są przez mieszkańców. Pytani, o to, jakie powinny być dalsze kierunki rozwoju turystyki na obszarze LGD, wskazują, że niezbędne jest: • stworzenie sieci dróg (większość badanych sygnalizuje problem braku lub słabej jakości dróg w gminie) i rozwiązań komunikacyjnych ułatwiających dotarcie do obszaru LSR i poruszanie się po nim • poprawa, uzupełnienie bądź stworzenie infrastruktury turystycznej (ścieżki rowerowe, atrakcyjne pomosty, plaże, miejsca sportowo-rekreacyjne, zagospodarowanie nadbrzeży jezior) zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju • lepsze wykorzystanie linii brzegowej jezior, ale z przeznaczeniem na takie formy, które nie spowodują nadmiernej presji środowiskowej (agroturystyka) • wprowadzenie urozmaiconych form spędzania wolnego czasu: rozwijanie sportów motorowodnych, spływy kajakowe, żeglarstwo, ścieżki piesze i rowerowe, miejsca piknikowe) • poszerzenie palety usług: nowe miejsca noclegowe (także dostępne dla osób niepełnosprawnych), usługi gastronomiczne • stworzenie unikalnej dla tego regionu oferty kulturalnej i rekreacyjnej: konkursy dla rybaków, spotkania tematyczne • eko i etno turystyka

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
			przemysłane promowanie regionu i jego atrakcji, w tym dalszy rozwój aplikacji pokazujących atrakcje i odpowiednie oznakowanie ciekawych miejsc
8	Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?	4.5	Tak. Podjęte działania mogły przyczynić się do zachodzących w okresie realizacji zjawisk społecznych i zmian sytuacji osób defaworyzowanych. Po pierwsze znacząco zmniejszył się poziom bezrobocia wśród dwóch najbardziej narażonych na wykluczenie grup: kobiet i osób do 30 roku życia, po drugie, osoby po 50-tym roku życia coraz lepiej radzą sobie na rynku pracy. Młode kobiety, które wypadają z rynku pracy na dłużej z powodu macierzyństwa i opieki nad dziećmi w badanym obszarze LGD mają prawdopodobnie dobrą bazę usług opiekuńczych i szereg udogodnień w miejscach pracy, np. uelastycznienie czasu pracy, wprowadzanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze umożliwiającym łączenie pracy zawodowej z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi.
9	Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?	4.5	Ogólnie pozytywne oceny sytuacji społeczno-gospodarczej wyrażane przez mieszkańców to efekt zmian, jakie zaszły w ostatnich 7 latach. Ponad połowa mieszkańców odczuwa także poprawę sytuacji społecznej. Wśród pozostałych przeważają opinie, że sytuacja w każdym z tych obszarów nie zmieniła się. W większości gmin tworzących LGD obserwujemy wiele pozytywnych zjawisk. Są to w szczególności: zmniejszenie liczby osób zależnych od pomocy społecznej, spadek bezrobocia oraz zwiększenie liczby osób pracujących. Współwystępowanie tych trzech zjawisk, oznacza, że zmniejszenie liczby osób bezrobotnych nie miało miejsca (wyłącznie) z powodu wyjścia z rejestrów bezrobocia po to, żeby zacząć korzystać z innych niezarobkowych źródeł utrzymania. Tej ostatniej tendencji można upatrywać jedynie w gwałtownie kurczącej się grupie osób długotrwale bezrobotnych. Znacząco zmniejszył się poziom bezrobocia wśród dwóch najbardziej narażonych na wykluczenie grup: kobiet i osób do 30 roku życia, a osoby powyżej 50 roku życia coraz lepiej odnajdują się na rynku pracy.
10	Jakie działania należy podejmować w	4.5	Wskazana jest kontynuacja dotychczasowych działań – wzmacnianie sieci usług

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
	skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?		opiekuńczych (co wpłynie pozytywnie na aktywność zawodową kobiet) oraz dalsze dbanie o rozwój przedsiębiorczości mieszkańców.
11	W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?	4.6	Zdefiniowano następujące oczekiwania wobec projektów innowacyjnych: a) Innowacyjność może być cechą każdego projektu bez względu na obszar wsparcia. Punktowanie projektów innowacyjnych oznacza docenienie pomysłowości wnioskodawców. Wnioskodawca chcąc liczyć na uzyskanie punktów w tym kryterium będzie musiał wykazać/uzasadnić innowacyjność projektu. Członek Rady ma obowiązek uzasadnić swoją ocenę na karcie ocen. W kryteriach podano przykłady operacji innowacyjnych. b) Innowacyjność operacji w odniesieniu do specyfiki obszaru objętego LSR: - <i>innowacyjność przedsięwzięć gospodarczych</i> polega np. na wytworzeniu nowej usługi lub produktu, nadanie nowych funkcji terenom lub obiektom, które dzięki temu będą służyć rozwojowi gospodarczemu, nowatorskie, wcześniej niestosowane wykorzystanie lokalnych zasobów i surowców, wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych, zastosowanie nowych rozwiązań organizacyjnych, wprowadzenie nowych technik marketingowych, - <i>innowacyjność w infrastrukturze historycznej, kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej</i> polega np. na nadaniu nowych funkcji terenom lub obiektom, które dzięki temu będą służyć rozwojowi społecznemu, nowatorskie wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych, nowy sposób zaangażowania lokalnej społeczności w proces rozwoju lub aktywizacji nowych, grup i środowisk lokalnych, - <i>innowacja w sferze społecznej</i> -przykłady: nowy sposób zaangażowania lokalnej społeczności w proces rozwoju lub aktywizacji nowych, grup i środowisk lokalnych w sferze społecznej, kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej, innowacyjność będzie się

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
			przejawiała w przedsięwzięciach aktywizujących mieszkańców do działań na rzecz swoich miejscowości, rozwijaniem aktywności fizycznej mieszkańców, propagowaniem zdrowego stylu życia, d) w kryteriach oceny i wyboru operacji zastosowano kryterium innowacyjności operacji we wszystkich zakresach, podając punktacje od 0-3 pkt oraz charakter innowacyjności, e) ocena za innowacyjność decyduje o kolejności na liście rankingowej.
12	Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?	4.6	Wg sprawozdań podjęto 0 działań ukierunkowanych na innowacje, co nie znaczy, że na poziomie oceny wniosków nie odnotowywano występowania innowacji.
13	Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?	4.7	Skuteczność była bardzo wysoka, a efekty w pełni odpowiadały założeniom. Warto podkreślić, że projekty te cechował duży poziom innowacyjności. Wartością dodaną projektów współpracy było rozszerzenie sieci kontaktów, wymiana dobrych praktyk i ich transfer na obszar LSR oraz profesjonalizacja działań Biura.
14	Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?	4.7	Kontynuacja dotychczasowych rozwiązań, realizacja przygotowanych projektów.
15	Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?	4.8	Tak, w pełni. Partnerzy byli skutecznie włączani w proces opracowania strategii rozwoju i oceny zmian jej trafności w czasie, angażowali się także w proces oceny aplikacji, procesy informacyjne i promujące działania LGD.
16	Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?	4.8	Ze sprawozdania nie wynika, jak była skuteczność działań biura mierzona liczbą osób, które skorzystały ze szkolenia dla potencjalnych beneficjentów lub doradztwa indywidualnego (czego wyrazem byłoby to, ile spośród podmiotów, które skorzystały z doradztwa złożyło aplikację, i ile zrobiło to skutecznie – podpisało umowę).
17	Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej	4.8	Działania prowadzone dotąd przez LGD były bardzo skuteczne. Kontynuacja działań oraz promocja dotychczasowych osiągnięć.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
	realizowała LSR?		
18	Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?	4.9	Tak, wszystkie działania podejmowano zgodnie z planem mimo licznych zmian, zarówno związanych z wysokością budżetu, wskaźników, jak i ograniczeń pandemicznych. LGD elastycznie dopasowywało tryb i tempo realizacji do zmieniających się okoliczności zewnętrznych. Było to na tyle skuteczne, że mimo powyższych okoliczności, realizacja przebiega planowo.
19	Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?	4.9	Tak – beneficjenci, którzy sygnalizowali trudności mieli możliwość skorzystania z pomocy Biura LGD. Pracownicy Biura wyjaśniali szczegółowo m.in. zasady i kryteria wyboru, sposób wypełnienia aplikacji, rodzaj dokumentów i rozwiązań niezbędnych do pozyskania/podjęcia przez potencjalnego beneficjenta przed złożeniem wniosku.
20	Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?	4.9	Tak. Kryteria mają przemyślany charakter. W znaczący sposób przyczyniały się do osiągnięcia celów LSR – przykładem takiej skuteczności jest opisywane wyżej rozwiązanie dotyczące premiowania działań kierowanych do grup defaworyzowanych.
21	Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?	4.9	Tak. Wskaźniki dobrano odpowiednio.
22	Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?	4.10	Zdecydowanie tak. Szczególne znaczenie dla budowania powiązań z innymi podmiotami miały: projekty współpracy, prowadzone działania informacyjno-promocyjne kierowane do rozmaitych podmiotów, systematyczna współpraca z samorządami oraz organizacjami pozarządowymi w związku z ich potrzebą aplikowania o środki. Bardzo ważną rolę dla integrowania środowiska ma sama Rada LGD, w której przedstawiciele trzech sektorów uczą się i praktykują na co dzień współpracę i funkcjonowanie w sieci.
23	Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest	4.10	Tak, w pełni.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
	w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?		
24	Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?	4.10	Tak, w pełni.
25	Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?	4.10	Tak. Cele były powiązane i wzajemnie się dopełniały.

6. Wnioski i rekomendacje

Wniosek	Rekomendacja
Cel główny oraz przypisane mu wskaźniki osiągnięto w bardzo wysokim stopniu. Niemal wszystkie operacje wykonano zgodnie z założonym budżetem. Pozostałe operacje są na poziomie realizacji, który umożliwia wykorzystanie w pełni (także zwiększonego) budżetu przed rokiem 2024.	Niezbędna jest bieżąca analiza zagrożenia spadkiem poziomu zainteresowania naborami, związany ze zbyt niską wysokością premii wobec zmieniających się warunków makroekonomicznych.
W okresie podlegającym ewaluacji korzystnie zmieniła się dynamika powstawania organizacji pozarządowych. W pozyskiwaniu środków niewystarczająca była aktywność sektora społecznego (realizacja operacji przez podmioty sektora publicznego była ograniczona do 20% dostępnej alokacji środków). Istotnym czynnikiem, który mógł mieć wpływ na pełne wykorzystanie środków w przedsięwzięciach planowanych w formie grantów jest zastosowana forma finansowania tego typu operacji (refundacja poniesionych kosztów), co przy relatywnie niskim potencjale organizacyjnym i finansowym organizacji jest znaczącą przeszkodą.	Dalsze zachęty do aktywności i zwiększania potencjału organizacji pozarządowych. Niezbędna jest dalsza aktywizacja tych gmin, w których aktywność jest niska (mierzona - w sposób niedoskonały - liczbą nowopowstałych organizacji pozarządowych). Wprowadzenie w przyszłości rozwiązań prawnych umożliwiających wdrożenie mechanizmów prefinansowania kosztów kwalifikowalnych operacji grantowych lub klasycznych operacji realizowanych przez NGO przez zewnętrzną instytucję płatniczą w sposób istotny mogłoby wesprzeć procesy ważnych lokalnych inicjatyw przyczyniających się do rozbudowy infrastruktury, wzmocnienia kapitału społecznego i budowania sieci partnerstw, co stanowi przecież fundamentalne kierunki interwencji LEADER. Dotyczy to także LGD, które jako organizacja trzeciego sektora, funkcjonująca jako stowarzyszenie nieprowadzące działalności dochodowej, nie dysponuje środkami na rachunkach bankowych umożliwiającymi obsługę finansową grantów i długotrwałe oczekiwanie na ich zwrot.
W ramach realizacji LSR powstało 26 nowych firm a 30 skorzystało ze środków na rozwój firmy. Powstało aż 60 miejsc pracy a 65 udało się utrzymać.	Dalsze wspieranie przedsiębiorczości oraz rozwoju jakości usług sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości. Według mieszkańców szczególnie ważne byłoby wsparcie dla turystyki, ale także rolnictwa i usług powiązanych z tymi dwiema dziedzinami.
Wzrósł poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD.	Rewitalizacja publicznych miejsc i przestrzeni zaniedbanych, rozwój usług turystycznych z uwagą na to, aby nie sprzyjały one

Wniosek	Rekomendacja
	zwiększaniu antropopresji.
Pozytywne zmiany społeczno-gospodarcze następowały równoległe do wzrostu koniunktury w całym kraju.	Śledzenie trendów zmian. Kontynuacja dotychczasowych działań oraz wzmacnianie sieci usług opiekuńczych (co wpłynie pozytywnie na aktywność zawodową kobiet) oraz dalsze dbanie o rozwój przedsiębiorczości mieszkańców.
Kryteria oceny wniosków nie przewidywały bezpośredniego premiowania innowacyjności. Jednak zakładano premiowanie działań realizowanych w partnerstwie oraz oparte o transfer dobrych praktyk. Oba te typy zachęt można uznać za promowanie innowacji procesowych.	Brak przesłanek do zmiany kryteriów oceny wniosków
Skuteczność projektów współpracy była bardzo wysoka, a efekty w pełni odpowiadały założeniom.	Kontynuacja dotychczasowych działań
Skuteczność i efektywność działań biura LGD jest bardzo wysoka, zwłaszcza jeśli chodzi o szkolenia dla potencjalnych beneficjentów oraz doradztwo indywidualne (czego wyrazem jest to, że spośród podmiotów, które skorzystały z doradztwa ok. 48% złożyło aplikację, przy tym 32% zrobiło to skutecznie – podpisało umowę).	Kontynuacja dotychczasowych działań. Dalsze skuteczne promowanie działań.

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR.....	6
Tabela 2. Postęp finansowy.....	7
Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy.....	8
Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy	10
Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów	13
Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD	15
Tabela 8. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	17
Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną	18
Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność.....	18
Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania	18
Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania.....	19
Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców	20
Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.....	21
Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	22
Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców.....	24
Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy	25
Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru	26
Tabela 19. Wskaźnik przychodów gmin	29
Tabela 20. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2015 roku w opinii mieszkańców	30
Tabela 21. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwowane w ciągu ostatnich 5 lat w opinii mieszkańców	30
Tabela 22. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców	31
Tabela 23. Grupy defaworyzowane.....	31
Tabela 24. Sytuacja społeczna na obszarze LGD	33
Tabela 25. Zrealizowane projekty współpracy	36
Tabela 26. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych	38
Tabela 27. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)	38
Tabela 28. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci).....	38
Tabela 29. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD	39
Tabela 30. Przejrzystość i przyjazność procedur LGD (beneficjenci).....	41

Tabela 31. Źródła trudności w osiągnięciu celów (beneficjenci).....	42
Tabela 32. Czynniki wpływające na osiągnięcie wskaźników.....	42
Tabela 33. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy.....	44
Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców	28
Wykres 2. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD	39
Wykres 3. Stopień osiągnięcia założonych celów (beneficjenci).....	41
Wykres 4. Znajomość LGD wśród mieszkańców	43
Wykres 5. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania.....	44
Wykres 6. Funkcje LGD w opinii mieszkańców.....	45

Załączniki. Narzędzia badawcze

Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczerze odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Rozwój gminy i powiatu

1. Proszę o ogólną ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy:

☐ bardzo dobra – gmina/powiat nie doświadcza znaczących problemów gospodarczych i społecznych	☐ dobra – pojawiają się problemy, ale możliwe jest ich rozwiązywanie	☐ raczej dobra – pojawiają się problemy, większość z nich może być rozwiązana
☐ raczej zła – pojawiają się problemy, tylko część z nich może być rozwiązana	☐ zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest trudna do rozwiązania	☐ bardzo zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest niemożliwa do rozwiązania

2. Jak sytuacja gminy zmieniła się w ostatnich latach (od 2014 roku)?

Sytuacja gospodarcza	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się
Sytuacja społeczna	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się

3. Jakie zmiany sytuacji gospodarczej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

liczba nowopowstałych przedsiębiorstw	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
ilość inwestycji gospodarczych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Ilość ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
atrakcyjność ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
rozwój infrastruktury turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
warunki prowadzenia firm	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób bezrobotnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób młodych (do 35 rż)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób po 50 rż	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

4. Jakie zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

poziom bezrobocia	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
odpływ ludzi młodych z gminu/powiatu	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

5. Czy gmina zmieniła się w ostatnich 5 latach ze względu na:

Poziom atrakcyjności turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Promocji dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty kulturalnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Tożsamości mieszkańców z regionem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

6. Jak wyobraża sobie Pan(i) dalsze kierunki rozwoju turystyki w gminie – jak powinna się zmieniać w najbliższych latach?

- a. ....
b. ....
c. ....

7. Czy są jakieś branże gospodarcze, których rozwój w szczególności powinien być wspierany, żeby gmina mogła się rozwijać? Jeśli tak, jakie?

- a. ....
b. ....
c. ....

Wpływ mieszkańców na sytuację gminy

8. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości?

1. tak	2 nie wiem	3 nie

9. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy?

1. tak	2 nie wiem	3 nie

10. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą pomóc potrzebującym

11. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina

12. Czy kiedykolwiek podejmował(a) P. działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

1. tak	2 Nie

13. Czy do któryś z tych działań został(a) Pan(i) zachęcona przez Lokalną Grupę Działania?

1. tak	2 Nie

14. Co mogłoby zachęcić Panią/Pana do tego, aby włączyła się Pani/włączył Pan w działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

- a. ....
b. ....
c. ....

15. Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?

1. tak	2 nie

16. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie

17. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie

Lokalna Grupa Działania i Lokalna Strategia Rozwoju

18. Czy słyszał(a) Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Pana/Pani gminie?

1. tak, mam kontakt z LGD	2 tak, ale nie miałem/am kontaktu z LGD	3 nie (do pyt. 22)

19. Czy może Pani/Pan podać nazwę tej Lokalnej Grupy Działania?

Nazwa: .....

Jeśli nazwa nie jest poprawna:

Czy słyszał(a) Pani o .....[podać respondentowi nazwę LGD]

☐ tak	☐ nie

20. Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?

☐ ulotki	☐ plakaty	☐ informacje medialne/lokalna prasa

☐ imprezy i spotkania lokalne	☐ działania animacyjne LGD	☐ od innych mieszkańców
☐ samorząd gminy	☐ samorząd powiatu lub regionu	☐ punkty informacji europejskiej
☐ interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD		☐ inne, jakie?

21. Jak ocenia Pan(i) swoją znajomość działań Lokalnej Grupy Działania:

☐ bardzo dobra	☐ dobra	☐ raczej dobra
☐ raczej zła	☐ zła	☐ bardzo zła

22. Które z grup mieszkańców są w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):

1. dzieci i młodzież	2 osoby niepełnosprawne	3 seniorzy	4. osoby samotne
5. rodziny z dziećmi	6 osoby ubogie	7 kobiety	8 inne grupy, jakie?
9 nie ma takich grup (do pyt. 24)			

23. Lokalna Grupa Działania podejmuje działania, które kierowane są do różnych grup mieszkańców. Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie:

dzieci i młodzieży	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób niepełnosprawnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób starszych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób samotnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rodzin z dziećmi	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób ubogich	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
kobiet	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
przedsiębiorców	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rolników	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

24. Czy są jakieś ważne sprawy i problemy lokalne, które powinny w szczególności stać się przedmiotem działania Lokalnej Grupy Działania? Jeśli tak, jakie?

- a. ....
- b. ....
- c. ....

25. Czy w Pani/Pana opinii powstanie Lokalnej Grupy Działania sprzyja:

Lepszemu dostępowi do informacji o tym, co dzieje się w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem a lokalnymi organizacjami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

Poprawie współpracy między samorządem i organizacjami a mieszkańcami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Tworzeniu stałych rozwiązań służących poprawie współpracy między różnymi instytucjami i organizacjami w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

Beneficjenci

26. Czy korzystał(a) Pan(i) ze środków z Lokalnej Grupy Działania?

1. tak	2. nie

27. Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?

1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media)	2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	3 od liderów lokalnych	4 inne, jakie? .....

28. Czy uzyskane informacje były:

wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	1 1 tak	2 2 nie
dostosowane do potrzeb odbiorcy	1. 1 tak	2. 2 nie
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	1 tak	2 nie

29. Czy w Pani/Pana ocenie:

rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	1 tak	2 nie
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przejrzyste?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	1 tak	2 nie

30. Jaki jest stopień osiągnięcia założonych celów?

☐ osiągnięto założone cele (do pyt. 32)	☐ nie osiągnięto celów, ale nie ma zagrożenia dla ich osiągnięcia na koniec projektu	☐ nie osiągnięto celów i jest zagrożenie, że nie uda się ich osiągnąć

31. Jeśli istnieje zagrożenie, że nie wszystkie cele zostaną osiągnięte, jakie mogą być tego powody (proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ diagnoza potrzeb społeczności nie była (w pełni) trafna – źle wyznaczono cele	☐ cele przestały być aktualne ze względu na zmiany warunków zewnętrznych	☐ przyjęto niewłaściwe rozwiązania organizacyjne
☐ nie byliśmy przygotowani kadrowo do realizacji	☐ brakowało wsparcia ze strony LGD	☐ brakowało wsparcia ze strony innych instytucji
☐ inne, jakie?		

32. Co ułatwia, a co utrudnia osiągnięcie założonych wskaźników?

Czynnik wpływający na osiągnięcie wskaźników	Czy ten czynnik ułatwia, utrudnia czy może nie ma znaczenia?
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
trafność wskaźników	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
Inne, jakie?	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia

33. Czy w P. opinii w kolejnym okresie programowania należy utrzymać obecne rozwiązanie – rozwój lokalny kierowany przez społeczność wdrażany przez LGD?

1. tak, bez znaczących zmian	2. tak, ale po wprowadzeniu istotnych zmian (do pyt. 34)	3. nie (do pyt. 35)	4. nie wiem

34. Jeśli niezbędne są poważne zmiany, czego powinny dotyczyć?

1. ....
2. ....
3. ....

35. Jeśli nie, dlaczego?

1. ....
2. ....
3. ....

Informacje o respondencie

M1. Nazwa gminy: .....

M2. Nazwa powiatu: .....

M3. Płeć:

1. kobieta
2. mężczyzna

M4. Wiek .....

M5. Wykształcenie:

1. podstawowe/gimnazjalne
2. zasadnicze zawodowe
3. liceum ogólnokształcące/ zawodowe/ technikum
4. pomaturalne/ policealne
5. studia licencjackie bądź inżynierskie
6. studia magisterskie, magisterium plus (np. doktorat, dwa kierunki)

M6. Ile osób (wszystkich domowników) liczy P. gospodarstwo domowe?.....

M7. Czy obecnie jest P. zatrudniony/a?

1. tak (przejdź do pyt. M9)
2. nie

M8. Jeśli obecnie P. nie pracuje, czy pracował/a P. w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

1. tak

2. nie

M9. Jak ocenia P. sytuację materialną swojej rodziny?

1. wystarcza nam na wszystkie potrzeby i na oszczędności
2. wystarcza nam na wszystkie potrzeby
3. wystarcza nam tylko na potrzeby podstawowe
4. nie wystarcza nawet na podstawowe potrzeby

M10. Czy na tle innych rodzin w gminie sytuacja materialna P. rodziny jest:

1. lepsza

2. taka sama

3. gorsza

M11. Gdyby nic Pani/Pana nie ograniczało, gdzie chciał(a)by Pan(i) mieszkać:

1 tu, gdzie teraz

2. gdzieś w województwie

3. gdzieś w kraju

4. za granicą

M12. A Pani/Pana dzieci? Gdzie chciał(a)by Pan(i), żeby mieszkały w przyszłości:

1 tu, gdzie teraz

2. gdzieś w województwie

3. gdzieś w kraju

4. za granicą

Dziękujemy za udział w badaniu!

LGD (IDI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczerze odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Państwa wypowiedzi są w pełni anonimowe i zostaną przedstawione w zbiorczych zestawieniach lub formie uniemożliwiającej identyfikację rozmówcy.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Informacje podstawowe

M1. Nazwa LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M2. Funkcja sprawowana przez respondenta (do uzupełnienia przez badacza)

M3. Siedziba LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M4. Rok utworzenia LGD: .....

M5: Respondent to reprezentant: mieszkańców przedsiębiorców NGO

M6. Zakres interwencji, jaki miał być realizowany w ramach uzyskanych środków (zaznaczyć wszystkie realizowane cele):

☐ przygotowanie lokalnej strategii rozwoju (wsparcie przygotowawcze)	☐ koszty bieżącej działalności	☐ rewitalizacja społeczno-gospodarcza
☐ wsparcie przedsiębiorstw	☐ wsparcie tworzenia inkubatora przedsiębiorczości	☐ działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (aktywizacja)
☐ animacja społeczności lokalnej (wzmacnianie potencjału społeczności)	☐ rozwój gospodarki społecznej	☐ poprawa i rozwijanie infrastruktury
☐ usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	☐ inne, jakie?	

II. Organizacja LGD

1. Poza zespołem pracowników LGD (biurem) ważnym ciałem jest Rada LGD:

- a. Jak częste są posiedzenia Rady? Czy częstotliwość ta zmieniła się ze względu na wdrażanie instrumentu RLKS? Jeśli tak, czy miało to jakiś wpływ na zdolność decyzyjną (frekwencja, kworum do podejmowania decyzji, itp.)
- b. O jakich sprawach, również tych wynikających z uregulowań wewnętrznych LGD, Rada obecnie decyduje (także poza oceną i wyborem projektów)? Jakie inne sprawy powinna opiniować lub o nich decydować?
- c. Czy obecni członkowie Rady brali udział w tworzeniu LSR?
- d. W jakim stopniu Rada może wpływać na kierunek i rodzaj podejmowanych działań?
  - i. W jakich sprawach instrument RLKS pozostawia swobodę decyzyjną LGD?

2. Czy pod wpływem współpracy w ramach LGD poprawiła się komunikacja i zacieśniła się między aktorami wpływającymi na lokalny rozwój? Co się zmieniło?

III. Wdrażanie LSR

3. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

4. Czy cele LSR są nadal aktualne?

- i. Jakie cele już udało się osiągnąć?
- ii. Czy są takie cele, których nie udało się dotąd osiągnąć – jakie? Dlaczego?
- iii. Jeśli nie wszystkie cele są aktualne - co spowodowało, że straciły aktualność?

5. Na jakim etapie wdrażania LSR jest Państwa LGD? Co już udało się zrobić, a co jeszcze przed Państwem?

- a. Czy, niezależnie od etapu, udało się Państwu osiągnąć przyjęte wskaźniki? Jeśli tak, co przyczyniło się do tego sukcesu? Dopytać o wpływ takich cech jak:
  - i. sprawność organizacyjna LGD;
  - ii. trafność wskaźników – proszę podać przykłady takich wskaźników, których trafność była niska.
- b. Czy są jakieś wskaźniki, których osiągnięcie może być zagrożone?
  - i. Jeżeli tak, proszę wskazać które?
  - ii. Co spowodowało trudność w ich osiągnięciu? Tu w szczególności dopytać o:
    1. trafność wskaźników (jeśli tak – proszę podać przykład wskaźnika, który jest nietrafny);
    2. trafność diagnozy, na której opierała się LSR
    3. sprawność organizacyjna LGD; kompetencje pracowników; tempo i organizacja pracy (w tym Rady LGD),
- c. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?

6. Czy postawione cele można było osiągnąć lepiej, szybciej, łatwiej, gdyby zastosowane były inne rozwiązania? Jakże musiałyby to być rozwiązania?

- a. Jakie mechanizmy, powiązania, regulacje w szczególności przyspieszały wdrażanie LSR?
- b. A jakie mu przeszkadzały?
- c. Jakie wcześniejsze doświadczenia LGD wpływają na typ, zakres i łatwość wdrażania działań na rzecz rozwoju lokalnego?

7. Co P. zdaniem utrudnia wdrażanie LGD? Proszę podać przykłady konkretnych problemów, których P. doświadczyliście:

- a. Po stronie LGD
- b. W związku ze współpracą z JST?

8. Jak – pod wpływem wdrażania RLKS – zmieniło się LGD i wyobrażenia Państwa o tym, czym ona jest?

- a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?

- i. Czy pod wpływem wdrażania RLKS zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jak oceniono wzrost/spadek/stagnację poziomu aktywności?
  - b. Jak wdrażanie LSR wpłynęło na komunikację między partnerami działań lokalnych?
  - c. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 9. **Jakie zmiany należy wprowadzić, aby usprawnić wdrażanie LSR?**
  - IV. **Rezultaty działań**
- 10. **Jak – według P. wiedzy – realizacja LSR wpłynęła na kierunek i tempo zmian na obszarze LGD?**
  - a. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?
  - b. Czy przyjęte wskaźniki pozwalają na włączenie grup narażonych na wykluczenie społeczne? Dlaczego?
  - c. Jak zmienia się potencjał turystyczny obszaru LGD?
  - d. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
    - i. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
  - e. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
  - f. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?
- 11. **Jak – pod wpływem wdrażania LSR– zmieniła się LGD i wyobrażenia mieszkańców o tym, czym ona jest?**
  - a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?
    - i. Czy zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jaka jest podstawa oceny tej zmiany (lub jej braku)?
    - ii. Jakie inne działania (niezależnie od wdrażania LSR) wpływają na aktywność mieszkańców?
  - b. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 12. **Czym jest według P. „zrównoważony rozwój” – czy cele LSR sprzyjają osiągnięciu tego stanu? Dlaczego?**
  - a. Jakie obszary tematyczne należy zaplanować dla RLKS, żeby stanowiły odpowiedź na lokalne wyzwania i jednocześnie mogły być realizowane na poziomie LGD?
  - b. Które cele obecnie sformułowane w LSR P. zdaniem wpłyną najbardziej na kierunek działań w kolejnych latach?
  - c. Czy przyjęte rozwiązania dotyczące wdrażania LSR będą miały wpływ na kierunek rozwoju powiatu w przyszłości? Na czym będzie polegał ten wpływ – jakie działania i rozwiązania przyjęte obecnie mogą mieć długofalowe (pozytywne lub negatywne) konsekwencje?
  - d. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? Co należałoby poprawić?
- 13. **Czy dla realizacji celów LSR niezbędne jest rozszerzenie finansowania o środki z RPO?**